

Rubni prijedlozi u suvremenom hrvatskom jeziku

Stazić, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:134716>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski Fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Marina Stažić

"Rubni" prijedlozi u suvremenom hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Vlasta Rišner

Osijek, 2013.

Sažetak

U radu se kreće od popisa prijedloga u hrvatskome jeziku koji se navodi u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici*, autora Dragutina Raguža. Navedeni se prijedlozi istražuju u *Hrvatskom čestotnom rječniku* te se izdvajaju najmanje učestali hrvatski prijedlozi koji se smatraju *rubnima*. Pokazuje se da deset najčešćih hrvatskih prijedloga pripada među netvorbene riječi (*u, na, za, s, od, iz, o, po, do, bez*), dok netvorben nije ni jedan od deset prijedloga koji u korpusu opisanom *Hrvatskim čestotnim rječnikom* imaju najmanju čestotu pojavljivanja (*posred, okolo, navrh, uime, nadomak, nakraj, zarad, poradi, namjesto, naspram*). Uz te se rubne hrvatske prijedloge otvara pravopisno i morfosintaktičko pitanje odnosa prijedloga i prijedložnih izraza. Izdvajaju se i najmanje učestali dativni prijedlozi *nadomak, nasuprot, unatoč i usprkos* čija je rubnost određena njihovim značenjem. Opisom se najmanje učestalih dativnih prijedloga otvara pitanje poprijedloženja i određivanja vrste gramatikaliziranih riječi te neusklađenost rječnika i gramatičkih priručnika. Potvrđuje se da je dativ padež koji se u suvremenom hrvatskom jeziku teži osloboditi prijedloga jer se navedeni dativni prijedlozi sve češće rabe kao genitivni ili se umjesto njih upotrebljavaju druga morfološko-sintaktička sredstva za izricanje značenja koja imaju navedeni prijedlozi.

Ključne riječi: prijedlozi, dativni prijedlozi, *Hrvatski čestotni rječnik*, čestota, normativni priručnici, gramatikalizirane vrste riječi, poprijedloženje.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Prijedlozi u jezikoslovnoj literaturi	2
2.1. Prijedložno-padežni izrazi.....	3
2.2. Podjela prijedloga	7
3. "Rubni" prijedlozi u <i>Hrvatskom čestotnom rječniku</i>	9
4. Popis prijedloga i prikupljena građa.....	11
5. Najmanje učestali prijedlozi u <i>Čestotniku</i>	13
5.1. Prijedlog <i>naspram</i>	14
5.2. Prijedlog <i>namjesto</i>	15
5.3. Prijedlozi <i>poradi</i> i <i>zarad(i)</i>	17
5.4. Prijedlozi <i>nakraj</i> , <i>uime</i> i <i>navrh</i>	18
5.5. Prijedlog <i>okolo</i>	20
5.6. Prijedlog <i>posred</i>	21
6. Prijedlozi s dativom u jezikoslovnoj literaturi	24
6.1. Najmanje učestali dativni prijedlozi u <i>Čestotniku</i>	27
6.2. Prijedlog <i>nadomak</i>	28
6.3. Prijedlog <i>nasuprot</i>	29
6.4. Prijedlozi <i>unatoč</i> i <i>usprkos</i>	31
7. Zaključak.....	35
8. Literatura.....	36
9. Prilozi.....	38

1. Uvod

"Rubnim" se prijedlozima u ovome radu smatraju prijedlozi koji se rijetko upotrebljavaju u hrvatskome jeziku. Njihova je rubnost određena čestotom pojavljivanja. Prijedlozi se uspoređuju u tablici prijedloga koju donosi Dragutin Raguž u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici*, a čestota je istražena u *Hrvatskom čestotnom rječniku*.

Budući da se radi o velikom popisu koji se ne može iscrpno analizirati u jednome radu, opisuje se deset posljednjih prijedloga s najmanjom čestotom pojavljivanja: *naspram, namjesto, poradi, zaradi, nakraj, uime, navrh, okolo, posred i nadomak*, s tim da se prijedlog *nadomak* opisuje u poglavlju o dativnim prijedlozima. Osnovna je postavka ovoga rada da se navedeni "rubni" prijedlozi slabo upotrebljavaju jer se umjesto njih rabi neki drugi, učestaliji prijedlog ili prijedložni izraz istoga značenja.

Pretpostavka je da će dativni prijedlozi također imati malu pojavnost jer se dativ danas obilježava kao padež koji se teži osloboditi prijedloga, a uz to pokazuje i velike normativne neujednačenosti jer dativni prijedlozi sve više postaju genitivnima. Rubnost je opisanih dativnih prijedloga *nadomak, nasuprot, unatoč i usprkos* uvjetovana njihovim značenjem u prijedložnom izrazu, stoga se umjesto njih rabe i druge riječi i prijedložni izrazi istoga značenja, te pojavljivanjem navedenih prijedloga uz genitiv, što norma ne preporučuje. Navedeno ide u prilog tvrdnji da je dativ padež koji se u hrvatskome jeziku, osobito u njegovu razgovornom stilu, teži osloboditi prijedloga.

Analiza je utemeljena na normativnim priručnicima, gramatikama suvremenoga hrvatskog jezika i usporedbi pojavnica u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, osobito primjerima iz djela *Vježbanje života* Nedjeljka Fabrija te *Vjesnika*.

2. Prijedlozi u jezikoslovnoj literaturi

O prijedlozima se, kao vrsti nepromjenjivih riječi, u hrvatskim gramatikama pronalaze vrlo slična određenja te razvrstavanje prijedloga s obzirom na tvorbu, koje se međusobno razlikuje nazivljem i pripadnošću prijedloga određenoj tvorbenoj vrsti. Uz prijedloge se kao vrstu riječi nužno postavlja pitanje njihova leksičkoga i sintaktičkoga značenja. Pisci hrvatskih gramatika različito ih određuju. U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* prijedlozi (prepozicije) određuju se kao pomoćne gramatičke riječi koje označuju podređenost jedne punoznačne riječi drugoj i time izriču međusobni odnos predmeta ili radnji koje izriču punoznačne riječi. (Težak, Babić, 2007: 558) Određenje prema kojem su prijedlozi suznačne, nepromjenjive riječi kojima se upućuje na odnose među predmetima ili događajima pronaći ćemo i u *Gramatici hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*.¹ (Silić, Pranjković, 2007: 242)

D. Raguž u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* piše:

"Prijedlozi su nepromjenljiva vrsta riječi koje, kao dopuna padežnom sustavu (sustavu padežnih oblika), pokazuju različite gramatičke odnose među riječima unutar rečenice. Prijedlozi su zapravo dopuna padežnom sustavu za obilježavanje različitih odnosa među riječima unutar rečenice." (Raguž, 1997: 116)

U *Hrvatskoj gramatici* prijedlozi se određuju kao riječi koje izriču različite odnose između onog što znače imenice ili na što upućuju zamjenice. (Barić i dr., 2005: 277)

Sanda Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* prijedlozima kao nepromjenjivoj vrsti riječi određuje rečeničnu ulogu: "Rečenična je uloga prijedloga izricanje odnosa između riječi sa sklonidbom i ostalih riječi u rečenici." (Ham, 2007: 98)

Zajedničko je tim određenjima upućivanje na odnose koje prijedlozi kao vrsta riječi iskazuju, što upućuje na isticanje njihova kategorijskoga značenja, koje je sintaktički određeno. Navedeno bi značilo da su prijedlozi riječi koje se mogu proučavati tek u suodnosu s drugim riječima, skupovima riječi ili rečenicama na sintagmatskoj razini. (Rišner, 1999: 55)

Pojam nepunoznačnosti koji se pojavljuje uz prijedloge značio bi izostanak leksičkoga značenja. Međutim suvremena su sintaktička istraživanja pozornost usmjerila upravo na

---

¹ U daljnjem tekstu bit će korišten samo prvi dio naslova: *Gramatika hrvatskoga jezika*

opisivanje značenja prijedložno-padežnih izraza.² Tako Ivo Pranjković u *Drugoj hrvatskoj skladnji* navodi i sljedeće: "I prijedlozi kao suznačne riječi imaju leksička značenja unatoč tome što su ona gramatikalizirana, a to znači uopćena i sinsemantična (suznačna), ovisna o kontekstu u puno većoj mjeri nego značenja samoznačnih riječi." (Pranjković, 2001: 30).

Suznačne riječi, koje se, osim nepunoznačnima, nazivaju još i službenima, pomoćnima ili gramatikaliziranima, karakteristične su po tome što im je značenje u manjoj mjeri leksičko, ili uopće nije leksičko, a u puno većoj mjeri gramatičko ili pragmatičko, uopćeno, ovisno o značenju drugih riječi s kojima se te riječi pojavljuju u sklopu većih sintaktičkih jedinica. (Pranjković, 2005: 19)

2.1. Prijedložno-padežni izrazi

Prijedložno-padežni izrazi označuju svaku vezu prijedloga i padežne riječi. U takvoj prijedložno-padežnoj svezi, prijedlozi se kao suznačne riječi u potpunosti "pune" značenjem u prijedložnom izrazu ili u sam prijedložni izraz unose svoje značenje.

Prijedlozi pripadaju suznačnim riječima, ali se njihova suznačnost ne sastoji u neodređenosti i/ili nedostatnosti leksičkoga značenja (kao npr. kod zamjenica), nego je izrazito sintaktičke naravi jer prijedlozi služe za konkretizaciju pojedinih kosih padeža, pa su u tom smislu tijesno vezani s padežima, mogu se čak smatrati svojevrsnim "potpadežima". Oni su u leksičkom smislu potpuni utoliko što manje ili više jasno naznačuju vrstu prostornoga (npr. *po, u, pod, nad*), vremenskoga (npr. *prije, poslije, nakon, uoči*) ili nedimenzionalnoga odnosa (npr. *zbog, glede, usprkos, poput*), ali se njihova suznačnost sastoji u tome što takvih odnosa nema bez jedinica kojima se označuju predmeti (tj. bez padežnih oblika). (Pranjković, 2005: 21).

Veza se prijedloga i padežne riječi potvrđuje i u suvremenim jezikoslovnim priručnicima. U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika*, u poglavlju o prijedlozima, napisano je da se većina prijedloga slaže s jednim padežom, a ostali s dva i tri. Dalje slijedi popis prijedloga uz odgovarajući padež, kao i značenja koja prijedlozi dobivaju u takvom prijedložnom izrazu. (Težak, Babić, 2007: 564-569).

---

² Kao primjer može poslužiti zbornik radova znanstvenog skupa *Drugi sintaktički dani*, naslovljen *Sintaksa padeža*, objavljen 2010. godine.

Navedeno se potvrđuje i u *Hrvatskoj gramatici* u kojoj se spominje prijedložni izraz kao veza prijedloga i imenice (ili zamjenice) koja se, kada ima uza se prijedlog, veže s njim u onom padežu koji značenjem odgovara njegovu značenju. (Barić i dr., 2005: 278-280)

S. Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika*, koja je pisana u obliku pitanja i odgovora, postavlja i pitanje *Što je prijedložni izraz?*. Odgovor je da je prijedložni izraz veza prijedloga s riječi koja je u kojem kosom padežu:

"Prijedlozi se od svih nepromjenjivih riječi, pa onda i od priloga, razlikuju po tom što uz prijedlog uvijek možeš postaviti padežno pitanje, pa iza prijedloga uvijek slijedi riječ u kojem kosom padežu – prijedlog je uvijek dijelom prijedložnoga izraza." (Ham, 2007: 100)

D. Raguž u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* ne spominje izravno prijedložno-padežne izraze, ali prijedloge kao vrstu riječi opisuje uz promjenjive vrste riječi; uz padežna značenja. Donosi se tablica prijedloga i daje njihov popis i značenja uz svaki padež. Takav sustav opisivanja riječi u svojoj gramatici sam Raguž obrazlaže sljedećim riječima: "Naravno, morali bismo ih uvrstiti u poglavlje o nepromjenljivim riječima, ali ih ovdje opisujemo zbog njihove funkcije i vezanosti za deklinacijske riječi." (Raguž, 1997: 116) Iz navedenog se može zaključiti da bi se, prema ovome što je Raguž rekao, svaka takva sveza prijedloga i sklonjive riječi mogla imenovati prijedložno-padežnim izrazom.

U *Gramatici hrvatskog jezika* J. Silića i I. Pranjkovića prijedlozi se opisuju u sintaktičkom dijelu gramatike. Autori razlikuju dvije vrste riječi: samoznačne i suznačne. Suznačne riječi ne mogu same za sebe biti sastavnicama spojeva riječi niti mogu biti članovi rečeničnoga ustrojstva. Kao primjer navode prijedložno-padežne izraze koji se ne mogu smatrati spojem riječi nego samo jednom od sastavnica spoja riječi. Ne čudi stoga što navedeni autori među prijedloge svrstavaju i ustaljene prijedložno-padežne izraze (*na osnovi, pod konac, s obzirom na, u skladu s*). (Silić – Pranjković 2005: 243)

U *Hrvatskom se jezičnom savjetniku* u poglavlju o prijedlozima donosi i manje poglavlje o prijedložnim izrazima koji pretpostavljaju vezu prijedlog + padežna riječ. Navode se četiri oblika prijedložnih izraza, prema kojima su prijedložni izrazi:

1. – svaka sveza prijedloga i padežne riječi (*na grani, u glavi, s prijateljem*)
2. – prijedložni izrazi s visokim stupnjem gramatikaliziranosti koji su izgubili primarna semantička svojstva i više ne označuju konkretne pojmove nego se ponašaju kao

prava gramatička sredstva označujući odnose među pojmovima (*za vrijeme, pod utjecajem, na štetu*)³

3. – prijedložni izrazi s jednoznačnom priložnom funkcijom, tj. ustaljeni izričaji i fraze čije se ustrojstvo ne može razbijati umetanjem drugih riječi (*za inat*), te višesložna prijedložna sveza s funkcijom pravoga prijedloga *u (s)vezi s*
4. – nekadašnji prijedložni izrazi koji su postali pravi složeni prijedlozi. Neki su sasvim izgubili svoja prvotna leksička značenja (*uoči, nadomak, pored*), a neki su ih zadržali (*dovrh, nasuprot, nasred*) (Barić i dr., 1999: 196).

Uz naglašavanje sintaktičke nesamostalnosti u opisima se prijedloga često imenuju vrste riječi koje slijede, tj. koje zajedno s prijedlogom čine prijedložni izraz. U *Hrvatskoj gramatici* navodi se da su to imenice i zamjenice, u Raguževoj se spominju riječi sa sklonidbom, ali se ne konkretizira vrsta: "Prijedlozi stoje neposredno ispred riječi u nekom padežnom obliku." (Raguž, 1997: 116) U *Školskoj se gramatici hrvatskoga jezika*, autorice S. Ham, također spominju riječi sa sklonidbom, ali se naglašava da su to najčešće imenice i zamjenice. (Ham, 2007: 98)

Vlasta Rišner u članku *Prijedlozi nekad i danas* opravdano primjećuje kako većina hrvatskih gramatičara ne navodi priloge kao vrstu riječi koja može činiti prijedložni izraz. Da su i prilozima riječi koje mogu stajati iza prijedloga u prijedložnom izrazu, autorica potvrde nalazi u starijoj domaćoj i stranoj literaturi:

"Tomo Maretić još krajem 19. stoljeća (1899. godine) opisuje uporabu prijedloga s "padežima", ali i s prilozima i čitavim rečenicama. Da se prijedlozi rabe i ispred priloga može se pročitati u još nekim, stranim gramatikama. U Dudenovoj se gramatici kao riječi koje stoje iza prijedloga navode imenice, zamjenice, pridjevi i prilozima, a kao valentne se riječi koje uvode prijedložni izraz opisuju glagoli, imenice i pridjevi. Autorice *Gramatike srpskohrvatskog jezika za strance* Pavica Mrazović i Zora Vukadinović kao moguće dijelove prijedložnih izraza uz prijedloge također navode imenice, pridjeve, zamjenice i priloge, uz napomenu da se prilozima rabe rijetko." (Rišner, 2005: 43)

U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* autori navode određenje prijedloga kao pomoćnih gramatičkih riječi koje označuju podređenost jedne punoznačne riječi

---

³ Autori *Hrvatskog jezičnog savjetnika* navedene prijedložne izraze ne smatraju prijedlozima, kao što to čine J. Silić i I. Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika*, zato što se veza između sastavnica prijedložnoga izraza može "razbiti" umetanjem drugih riječi, npr. **pod utjecajem** / **pod** njegovim jakim **utjecajem**.

drugoj i time izriču međusobni odnos predmeta ili radnji koje izriču punoznačne riječi. Sintagma "punoznačne riječi" pretpostavlja i priloge, ali se oni u daljem tekstu ne spominju, nego se kaže: "Prijedlozi stoje ispred imenica i zamjenica." (Težak, Babić, 2007: 558)

U *Gramatici hrvatskoga jezika, priručniku za osnovno jezično obrazovanje*, istih autora S. Težaka i S. Babića, imenicama i zamjenicama dodaju se i druge osamostaljene riječi: pridjevi, pridjevne zamjenice i brojevi, ali se priloge kao dio prijedloznoga izraza ne spominju. (Težak, Babić, 2000: 162).

Jedino autori *Gramatike hrvatskoga jezika*, J. Silić i I. Pranjković, navode i priloge kao sastavnicu prijedloznoga izraza:

"Prijedlozi dolaze uz kose padeže imenskih riječi, tj. imenica (npr. *pokraj peći*), (poimeničenih) pridjeva (npr. *na engleskom*), zamjenica (npr. *kod njih*) i uz priloge (npr. *do danas*), te čine s njima prijedložne tagmeme." (Silić, Pranjković, 2007: 244)

Iz rečenoga se može zaključiti da se u svim jezikoslovnim priručnicima spominju izravno ili neizravno prijedložni izrazi kao veza prijedloga i punoznačne riječi koja slijedi za njim.⁴ Prijedlozi se u svim gramatikama opisuju uz padeže koje zahtijevaju te se govori o prijedlozima koji mogu stajati samo uz jedan padež (najviše je takvih prijedloga uz genitiv, koji uza se sve češće, osobito u razgovornom jeziku, veže i prijedloge iz drugih padeža; npr. dativni se prijedlozi *usprkos, unatoč* sve češće rabe uz genitiv). Najviše se prijedloga, uz opis njihova značenja, navodi u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža.

Navedeno potvrđuju i ostale gramatike u kojima se u poglavlju o prijedlozima donosi popis prijedloga uz određene padeže i značenja koja dobivaju prijedlozi u prijedložno-padežnim izrazima.

---

⁴ Vanja Švačko u članku *Funkcija i status prijedložnih izraza* opširnije obrađuje ovu tematiku. U navedenom članku imenuje **prijedložne izraze**, kao svaku vezu prijedloga i padežne riječi, te **prijedložne fraze** (konstrukcije) kao funkcionalne spojeve (signale kontekstualne uključenosti ili implikatore dubinskih rečeničnih značenja).

2.2. Podjela prijedloga

Osim opisa prijedloga važno je spomenuti i njihovu podjelu prema dvama kriterijima: s obzirom na tvorbu i s obzirom na odnose s padežima, tj. leksičko-semantička svojstva. U različitim se gramatikama pojavljuju i različiti popisi prijedloga koji pripadaju određenoj tvorbenoj vrsti. Moguće je izdvojiti dva načina razvrstavanja prijedloga s obzirom na tvorbu. Prvi je i najčešća podjela prijedloga s obzirom na tvorbu, a obuhvaća četiri vrste:

1. - prijedlozi kao netvorbene riječi (*u, na, iz*)
2. - prijedlozi složeni od dvaju prijedloga (*usred, naspram, iznad*)
3. - prijedlozi složeni od prijedloga i imenice (*navrh, podno, umjesto*)
4. - prijedlozi nastali poprijedloženjem samih imenica (*čelo, kraj, mjesto*) i priloga (*niže, prije, više*). (Težak, Babić, 2007: 559).

Razvrstavanje koje se pronalazi u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* može se usporediti s onim u *Hrvatskoj gramatici*, u kojoj se prijedlozi prema sastavu dijele na:

1. – **prave (primarne) prijedloge**; to su oni prijedlozi koji služe samo kao prijedlozi i čije se značenje danas ne može izvesti ni iz koje druge riječi (*u, na, iz*). Odgovarali bi prvoj tvorbenoj vrsti, tj. prijedlozima kao netvorbenim riječima u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika*.
2. – **neprave (sekundarne) prijedloge**; to su oni prijedlozi čije se značenje može povezati sa značenjem i osnovom koje druge riječi. Mogu biti izvedeni i složeni.
  - a) **Izvedeni su prijedlozi** oni koji nastaju okamenjivanjem kakvog oblika imenice u akuzativu i instrumentalu (*čelo, kraj, putem*) te one riječi koje se upotrebljavaju i kao priloga i kao prijedlozi (*niže, prije, više*). Navedeni bi prijedlozi odgovarali četvrtoj tvorbenoj vrsti u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika*, koja obuhvaća prijedloge nastale poprijedloženjem samih imenica i priloga.
  - b) **Složeni prijedlozi** nastaju iz veze dvaju prijedloga (*usred, naprama, iznad*) ili prijedloga i imenica (*navrh, podno, namjesto*). Odgovarali bi drugoj i trećoj tvorbenoj vrsti prijedloga, opisanoj u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika*. (Barić i dr., 2005: 278)

Drugo je razvrstavanje, a s obzirom na tvorbu prijedloga, ono koje pronalazimo u *Gramatici hrvatskoga jezika* u kojoj se prijedlozi dijele na:

1. - **proizvedene** (podrijetlom motivirane)

2. - **neproizvedene** (podrijetlom nemotivirane). (Silić, Pranjković, 2007: 242)

Usporede li se ove podjele s prethodnima može se uočiti da neproizvedeni prijedlozi odgovaraju netvorbenima, odnosno pravim (primarnim) prijedlozima, a svi ostali prethodno nabrojani prijedlozi u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* (druga, treća i četvrta tvorbeni vrsta) te u *Hrvatskoj gramatici* (tzv. nepravni, sekundarni prijedlozi) odgovarali bi proizvedenim prijedlozima. Novost je u navedenoj gramatici jedino to što obuhvaća nešto širi opseg prijedloga jer autori u proizvedene prijedloge ubrajaju i glagolske priloge (*zahvaljujući, isključivši*), ali i ustaljene prijedložno-padežne izraze (*na osnovi, s obzirom na, u skladu s*). (Silić, Pranjković, 2007: 243)

Posebno je razvrstavanje prijedloga s obzirom na odnose prema padežima, odnosno s obzirom na leksičko-semantička svojstva, prema kojem se razlikuju:

1. – **dimenzionalni prijedlozi**; obilježava ih mjerljivost (dimenzionalnost). S obzirom na prirodu te dimenzionalnosti oni mogu biti podijeljeni u dvije skupine:
  - a) prostorni (lokalni)
  - b) vremenski (temporalni) prijedlozi
2. – **nedimenzionalni prijedlozi**; svojstveno im je neko od apstraktnijih, pojmovnih značenja, tj. značenja koja se tiču logičkih odnosa. Takva su, primjerice, značenja modalnosti, instrumentalnosti, kumulativnosti, partitivnosti, finalnosti, kauzalnosti itd. (Pranjković, 2001: 7)

3. "Rubni" prijedlozi u *Hrvatskom čestotnom rječniku*⁵

Pri određivanju "rubnih" prijedloga koristit će se milijunski *Hrvatski čestotni rječnik*, autorâ Maje Bratanić, Milana Moguša i Marka Tadića⁶. Pritom valja uzeti u obzir ograničenost korpusa *Čestotnika* i podatak da su pojavnice uzete iz kratkoga razdoblja tekstova objavljenih od Krležina *Povratka Filipa Latinovića* 1935. pa do 1978. godine, kada je započet rad na rječniku. *Hrvatski čestotni rječnik*, iako zamišljen i nazvan milijunskim, nakon isključivanja imena i rješavanja ostalih leksikografskih problema, obaseže 952.327 pojavnica. Kako su pojavnice razvrstane u pet potkorpusa, označenih s *D* (drama), *N* (novine), *P* (proza), *S* (stihovi) i *U* (udžbenici), svaki je potkorpus činilo 200 000 pojavnica. Pojavnice su u čestotnom rječniku razvrstane uz pojedine leme (leksikografske natuknice), a o metodologiji rada autori u predgovoru kažu:

"Sama je računalna obrada korpusa obavljena u dva koraka. U prvome su napravljeni abecedni, čestotni rječnik pojavnica te njihova konkordancija. U drugome su koraku sve pojavnice koje pripadaju istoj lemi morale biti njoj pridružene kako bi se dobila čestota svake leme." (Moguš, Bratanić, Tadić 1999: 11)

Sve pojavnice koje pripadaju istoj lemi određuju njezinu apsolutnu čestotu, koju čini ukupan broj različitih oblika pojedine riječi.

Čestota je u jezikoslovnoj literaturi uglavnom povezana s prototipnim značenjem riječi pa može biti korisna u njegovu određivanju prema načelu: što je neka uporaba češća, značenje je bliže središtu kategorije. Takvo istraživanje pripada predmetu i nazivlju kognitivne lingvistike koja razlikuje središnja, prototipna značenja i rubna, periferna značenja. (Fulgosi, Tuđman Vuković, 2001: 74-75)

U ovom se radu rubnost prijedloga neće promatrati u takvom kognitivističkom kontekstu, na što upućuju i navodni znakovi pridjeva *rubni* u sintagmi "*rubni*" *prijedlozi*. Budući da se čestota odnosi na pojavljivanje pojedine riječi u govornoj ili pisanoj građi, u radu se promatra čestotnost prijedloga u hrvatskom jeziku te uspostavlja odnos najčešćih i najrjeđih prijedloga.

---

⁵ U *Predgovoru* se rječnika spominju i popularni, kraći nazivi *Čestotnik* i tzv. *Mogušev korpus*, prema glavnom uredniku zbornika i glavnom istraživaču. U daljnjem će se tekstu rabiti kraći naziv *Čestotnik*.

⁶ Na internetu je dostupna prezentacija navedenoga autora u kojoj se može više doznati o samoj izradi rječnika, njegovu sadržaju i sl., vidi na: www.hnk.ffzg.hr/txts/mt4frq_ljubljana/mt4frq_ljubljana.PPT (pogledano 24. siječnja 2013.).

Prijedlozi koji zabilježe najmanju pojavnost, odnosno čestotu pojavljivanja u *Čestotniku*, smatrat će se "rubnima".

S obzirom na posebnost prijedloga i njihova slaganja uz pojedine padeže, moguće je pretpostaviti da će većina, ili svi prijedlozi koji se slažu s dativom, također imati malu čestotu uporabe u cjelokupnom popisu traženih prijedloga jer se u hrvatskom jeziku s dativom slaže malo prijedloga. Oni su k tomu često (osobito kad dolaze u značenju koje ponavlja osnovno značenje dativa) zališni, posebno prijedlozi *k* i *prema*. Ostali dativni prijedlozi (*nadomak*, *nadohvat*, *nasuprot*, *usprkos* i *protiv*) dolaze sve češće s genitivom, iako se preporuča njihova uporaba s dativom. Prema tomu, dativ je padež koji u hrvatskome jeziku, osobito u njegovu razgovornom stilu, teži oslobođenju od prijedloga, suprotno od lokativa koji je uvijek prijedložni padež.

U ovom će se radu opisivati prijedlozi s najmanjom čestotom pojavljivanja, odnosno "rubni", u značenju male čestote, te dativni prijedlozi za koje se pretpostavlja, a u skladu s navedenim, da će također imati malu čestotu. Te će pretpostavke biti provjerene na odabranim primjerima.

4. Popis prijedloga i prikupljena građa

U različitim je priručnicima naveden različit broj prijedloga. Iako se radi o "veoma ograničenom skupu riječi, otprilike stotinjak," (Težak, Babić, 2007:560) broj se prijedloga ne može točno utvrditi iz nekoliko razloga. U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* pravim se prijedlozima smatraju netvorbeni prijedlozi i oni složeni od dvaju prijedloga. Autori ističu kako ima gramatičara koji instrumental nekih imenica, npr. *diljem, pomoću, širom, tijekom* , i dr. također smatraju prijedlozima te dodaju da to ipak nisu prijedlozi, nego imenice. (Težak, Babić, 2007: 560) Vidljivo je kako dolazi do određenih razmimoilaženja u određivanju neke riječi prijedlogom ili pak imenicom. Osim toga, u navedenom priručniku navedeni su i brojni, danas zastarjeli prijedlozi, kao što su: *izim, suprot, prama* , i dr.

U *Gramatici hrvatskoga jezika* J. Silića i I. Pranjkovića prijedlozima se smatraju i glagolski prilozi, i to kada imaju prijedložnu službu u rečenici, npr. *zahvaljujući, isključivši* , ali i ustaljeni prijedložno-padežni izrazi (*na osnovi, s obzirom na, u skladu s*). (Silić, Pranjković, 2007: 243)

Iz navedenoga se zaključuje da se broj prijedloga povećava, odnosno smanjuje u pojedinim jezikoslovnim priručnicima, odnosno, ono što jedni smatraju prijedlogom, drugi ne smatraju. Tako u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* čitamo:

"Kad bi se gledalo na pisanje, složenih bi prijedloga bilo više, *nadohvat, nadomak, nakraj, potkraj* , ali se danas ne smatraju prijedlozima, nego vezama prijedloga i imenice. To ujedno pokazuje kako je poprijedloženje, kao uopće i cijela mutacija prijelazno područje." (Težak, Babić, 2007: 563)

Za ovaj će rad biti značajan popis prijedloga koji navodi D. Raguž u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* , gdje se u tablici donosi popis prijedloga u hrvatskome jeziku. Zanimljivost koju donosi D. Raguž vidljiva je u tome što prijedloge ne opisuje u poglavlju o nepromjenjivim riječima, već kao uvod u poglavlje o padežnom sustavu. Razlog je tomu njihova funkcija i vezanost za sklonjive riječi pa su prijedlozi zapravo dopuna padežnom sustavu za obilježavanje različitih padežnih značenja. (Raguž, 1997: 116) D. Raguž, stoga, navodi prijedloge koji se javljaju samo s jednim padežom ili s više njih.

Sveukupan popis broji 92 prijedloga, međutim samo se 64 prijedloga pronalaze u *Čestotniku*. Oni su poredani po čestoti pojavljivanja s obzirom na određene potkorpuse. Iz sveukupnog se popisa može izdvojiti deset najučestalijih prijedloga u suvremenom hrvatskom jeziku i posljednjih deset najrjeđih prijedloga koji u *Čestotniku* imaju najmanju čestotu uporabe. (Prilog 1)

Istraživanjem u *Hrvatskom čestotnom rječniku* primjećuje se neujednačenost opisa prijedloga u jezikoslovnim priručnicima. Neki se prijedlozi koje D. Raguž nabraja u gramatici u *Čestotniku* ne pojavljuju (*mjesto, nadno, nadohvat*) ili se pojavljuju samo kao:

- prilozi (takvih je riječi 16),
- prijedlozi i prilozi, dakle dvovrsne su riječi i ovise o službi koju imaju u rečenici (takvih je riječi šest)⁷
- imenice (takvih je riječi sedam). (Prilog 2.).

Navedeno ide u prilog tvrdnji autora *Glasova i oblika hrvatskoga književnoga jezika* prema kojoj takve riječi ipak nisu prijedlozi, nego imenice:

"Ima gramatičara koji instrumental nekih imenica u vezama kao što su *diljem domovine, početkom veljače, pomoću računala, posredstvom suda, povodom vašeg imendana, prilikom dolaska, silom zakona, širom svijeta, tijekom godine, većinom glasova...* smatraju prijedlozima. Iako je takva upotreba veoma bliska prijedlozima, ipak to nisu prijedlozi, nego imenice." (Težak, Babić, 2007: 560)⁸

---

⁷ Iako njihov položaj nije toliko važan za ovaj rad, ipak se u usporednoj čestoti nabrojanih riječi kao priloga i prijedloga može ustanoviti da se češće uporabljuju kao prijedlozi. Na primjer: prijedlog *protiv* ima 307 pojavnica, a istoimenu prilog samo 3 pojavnice u *Čestotniku*.

⁸ Vlasta je Rišner na 9.Riječkim filološkim danima 2012., održala izlaganje s temom *Rubni hrvatski prijedlozi*. U izlaganju je opisala najmanje učestale hrvatske prijedloge prisutne u građi *Hrvatskoga čestotnog rječnika*, a posebnu je pozornost posvetila okamenjenim instrumentalima imenica, koje se u u suvremenih gramatičara opisuju kao imenice, kao prilozi ili kao prijedlozi. Istraživanje je potvrdilo neujednačenost opisa gramatikaliziranih vrsta riječi: prijedlozi nastali poprjedloženjem imenica ili srašćivanjem prijedložnih izraza u hrvatskoj se normativnoj literaturi opisuju ne samo kao prijedlozi nego često kao imenice ili prilozi, što nema veze s njihovim morfosintaktičkim obilježjima.

5. Najmanje učestali prijedlozi u *Čestotniku*

Od ukupno 64 pronađena prijedloga u *Čestotniku*, a s obzirom na popis D. Raguža, analizom njihove čestote moguće je odrediti najčešće hrvatske prijedloge i nasuprot njima one koji se najrjeđe upotrebljavaju.⁹

Deset najčešćih prijedloga, s obzirom na tvorbu, pripada među netvorbene riječi (*u, na, za, s, od, iz, o, po, do, bez*), dok netvorben nije ni jedan od deset prijedloga koji u istom korpusu imaju najmanju čestotu pojavljivanja: *posred, okolo, navrh, uime, nadomak*¹⁰, *nakraj, zarad(i), poradi, namjesto, naspram*. Takvi se prijedlozi u literaturi nazivaju nepravim (sekundarnim) prijedlozima, odnosno proizvedenim (podrijetlom motiviranim).¹¹

Svi se jezikoslovci slažu da je riječ o otvorenoj skupini drugotnih prijedloga nastalih poprjedloženjem. Pitanje se poprjedloženja kao morfološko i sintaktičko pitanje razvrstavanja riječi odnosi na gramatikalizaciju osnovnih vrsta riječi.¹² Najčešće je poprjedloženje imenica i priloga, ali značajno je i poprjedloženje glagola. Međutim, može se govoriti i o srašćivanju prijedloga i imenice te potrebi razlikovanja prijedložnih izraza koji su srasli i po vrsti su riječi prijedlozi od onih koji nisu srasli i ostaju prijedložni izrazi. (Rišner, 2012.)

U daljnoj se analizi postavlja pitanje zašto je uporaba tih prijedloga rijetka. Dijelom odgovor pruža već sam *Čestotnik* - dok se prvih deset najčešćih hrvatskih prijedloga pojavljuje u svim potkorpusima, posljednjih se deset najrjeđih hrvatskih prijedloga pojavljuje tek u određenim potkorpusima. Dakle, njihova je uporaba rijetka i često stilski obilježena. Osim toga, opisom će se pojedinih prijedloga (posljednjih deset prijedloga s najmanjom čestotom) pokušati utvrditi da je jedan od mogućih razloga njihove "rubnosti" i to što se oni u govoru i pismu

---

⁹ Slično su istraživanje o čestoti imale Zrinka Kolaković i Zrinka Jelaska, koje su prikazale proširenost hrvatskih predmetaka razlikujući prijedložne od neprijedložnih predmetaka. Autorice su tablično prikazale pojavnost najučestalijih hrvatskih prijedloga, ali u suodnosu s promatranim predmetcima. (više o tome na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=70139, pogledano: 24. siječnja 2013.)

¹⁰ O prijedlogu se *nadomak* neće govoriti u analizi najrjeđih hrvatskih prijedloga, već u poglavlju u kojem će se opisivati dativni prijedlozi.

¹¹ J.Silić i I. Pranjković ne upotrebljavaju naziv sekundarni nego proizvedeni prijedlozi. Naziv sekundarni prijedlog nalazi se samo u *Hrvatskoj gramatici*, iako se ondje upotrebljava u nešto drukčijem značenju (Barić i dr., 2005: 278)

¹² Više o gramatikalizaciji prijedloga u članku Mirjane Bučar *Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi*. Sekundarnim se prijedlozima u tome radu smatraju prijedlozi koji porijeklo vuku iz neke druge vrste riječi, a u istome se obliku u suvremenome jeziku upotrebljavaju i kao leksičke i kao gramatičke jedinice. Takvi se prijedlozi dijele na glagolske (*zahvaljujući, isključivši, sudeći po*) i imeničke (*početkom, na temelju, u vezi s*). U radu se ispituje njihova gramatikaliziranost u odnosu na punoznačne jezične jedinice od kojih su nastali. Pokazuje se da su takvi prijedlozi izgubili neka od svojih prijašnjih kategorijalnih obilježja, a taj je gubitak prouzročen ponajprije semantičkim promjenama, odnosno izbljeđivanjem njihova leksičkoga značenja. Autorica se vodi podjelom prijedloga u *Gramatici hrvatskoga jezika*, autora J. Silića i I. Pranjkovića, prema kojoj se prijedlozima smatraju i glagolski prilozi te ustaljeni prijedložno-padežni izrazi.

najčešće zamjenjuju nekim češćim prijedlogom ili prijedložno-padežnim izrazom, koji imaju isto ili slično značenje te su samim time i stilski uobičajeniji.

5.1. Prijedlog *naspram*

Prijedlog je *naspram*, s obzirom na tvorbu, složen od dvaju prijedloga i pripada sekundarnim složenim prijedlozima. U *Čestotniku* ima samo jednu pojavnicu u potkorpusu drame, a D. Raguž navodi da se *naspram* slaže s genitivom. U jezikoslovnoj se literaturi prijedlog *naspram* dovodi u znak jednakosti s prijedlogom *spram* koji je od njega učestaliji, tj. ima 29 pojava u *Čestotniku* u potkorpusu drame, poezije i stihova.

U *Gramatici hrvatskoga jezika* navodi se jedan prijedlog s dva izraza: *(na)spram*. Genitiv s prijedlogom *spram* (*naspram*), koji je rijedak i obilježen, označuje okrenutost prema čemu, usmjerenost na što ili uspoređivanje predmeta po kakvu svojstvu. (Silić, Pranjković, 2007: 217) Potrebno je istaknuti da se prijedlog *spram* u Raguževoj gramatici pojavljuje samo kao genitivni prijedlog, dok je u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* i *Hrvatskom jezičnom savjetniku spram* prijedlog koji osim s genitivom može ići i s dativom. Oba su prijedloga stilski obilježena i u *Čestotniku* imaju slabu pojavnost.

Prijedlog koji je učestaliji, više se uporabljuje umjesto navedena dva, jest prijedlog *prema*. To se potvrđuje u jezikoslovnim priručnicima i u primjerima u kojima su prijedlozi međusobno zamjenjivi. U *Hrvatskom se jezičnom savjetniku*, kao i u Anićeve rječniku (Anić, 2003: 827), navodi da se umjesto prijedloga *spram* upotrebljava prijedlog *prema*: *prema = spram* (*naspram*) (Barić i dr., 1999: 193)

Prijedlog *prema* bi u tom slučaju bio učestaliji (na 11 mjestu u *Čestotniku* s 1236 pojava u svim potkorpusima), a osim toga jedno je od značenja toga prijedloga također "usmjerenost, okrenutost prema nečemu" (Raguž, 1997: 138)

Navedeno potvrđuju i primjeri njihove zamjene¹³:

Da je g. Bazina, osim želje za samoisticanjem po svaku cijenu i, očigledno, strašne mržnje naspram palestinskog i arapskog naroda u cjelini,... (*Vjesnik*, 2003.)

---

¹³Svi su primjeri, navedeni u ovom radu, preuzeti iz *Hrvatske jezične riznice* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupne na: <http://riznica.ihjj.hr/>

*Ako je dakle bilo u mom osjećanju isto od one poezije što je se **naspram** rodnom domu i majci osjeća ...* (Vjenceslav Novak, *Posljednji Stipančići*)

*Hrvatski predstavnici iskazali su skepsu **spram** takvog rješenja,...* (*Vjesnik*, 2005.)

U navedenim su primjerima prijedlozi *spram* i *naspram* zamjenjivi učestalijim prijedlogom *prema*: *mržnja **prema** palestinskom i arapskom narodu, što je se **prema** rodnom domu i majci osjeća, iskazali su skepsu **prema** takvom rješenju.*

Iz rečenoga se može zaključiti da je slaba čestota prijedloga *naspram* zapravo posljedica veće uporabe značenjski jednakog prijedloga *prema* što se može vidjeti i po njegovoj čestoti u odabranom književnom djelu *Vježbanje života*, autora Nedjeljka Fabrija, u kojem se prijedlog *naspram* uopće ne pojavljuje, dok prijedlog *prema* ima 86 pojava.

Zamjena prijedloga *naspram* prijedlogom *prema* može se pratiti i na dijakronijskoj razini kroz povijest hrvatskoga jezika 19. i 20. stoljeća. Hrvatske su gramatike 19. st. sustavno bilježile prijedloge *pram(a)*, *prem*, *napram* i *sprama*. Za razliku od jezikoslovaca zagrebačke filološke škole (Babukića, Mažuranića, Vebera), norma hrvatskih vukovaca prijedloge *prama*, *napram* i *sprama* zamjenjuje prijedlogom *prema*. (Savić, 1999: 60). Već se krajem 19. st. pojavljuju opravdani razlozi veće učestalosti prijedloga *prema* s kojim je zamjenjiv manje učestali prijedlog *naspram*.

5.2. Prijedlog *namjesto*

Prijedlog je *namjesto*, s obzirom na tvorbu, složen od prijedloga i imenice, stoga je sekundarni složeni prijedlog.¹⁴ U *Čestotniku* ima, kao i prijedlog *naspram*, samo jednu pojavnicu u potkorpusu udžbenika te je također genitivni prijedlog.

U *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* navodi se da: "prijedlog *namjesto* znači zamjenu (isto kao i *mjesto*, *umjesto*)" (Raguž, 1997: 127), dok se u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* odnos ovih

---

¹⁴ M. Bučar u članku *Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi* prijedloge *umjesto*, *namjesto*, *nakraj*, *uime* i sl. smatra primarnim prijedlozima:

"Kada imenica postane dovoljno gramatikalizirana, odnosno kada se ustalila u prijedložnoj uporabi, primarni se prijedlozi ispuštaju ili srastaju s imenicom i zajedno se leksikaliziraju kao nova leksička jedinica, odnosno prelaze u skupinu primarnih prijedloga. (Bučar, 2009: 207).

U ovom će se radu takvi prijedlozi, prema podjeli u *Hrvatskoj gramatici*, smatrati sekundarnim složenim prijedlozima.

triju prijedloga izjednačuje: *namjesto* = *mjesto*, *umjesto* (Barić i dr., 1999: 185) pa se zapravo radi o jednom prijedlogu s tri izraza. U *Gramatici hrvatskoga jezika* također su navedeni izjednačeni izrazi prijedloga *mjesto* (*umjesto*, *namjesto*) i značenje koje ima navedeni prijedlog s nekom padežnom riječi u genitivu:

"Genitiv s prijedlogom *mjesto* (*umjesto*, *namjesto*) prvotno označuje da se predmet nalazi na mjestu drugog predmeta. Takva je njegova poraba danas međutim vrlo rijetka. Češće taj prijedlog označuje kakvo uopćeno zamjenjivanje (npr. da tko obavlja što u zamjenu za drugoga, i sl.)". (Silić, Pranjković, 2007: 216)

U Čestotniku se riječ *umjesto* uopće ne pojavljuje kao prijedlog već kao prilog (181 pojavnica u svim potkorpusima), a prijedlog *mjesto* ne pojavljuje se uopće. To nije dovoljno da bi se zaključilo kako se ne radi o prijedlozima, a u prilog tomu idu i rezultati nekih suvremenih jezikoslovnih istraživanja. Ivana Matas Ivanković u članku *Mjesto/umjesto/namjesto* primjerima iz građe pokazala je kako se u svim izvorima riječi (*u/na*)*mjesto* navode kao prijedlozi: "Tako (*u/na*)*mjesto* može biti prijedlog (66% primjera), veznik (16%) ili dio složenog vezničkog izraza." (18%). (Matas Ivanković, 2005: 224)

Autorica smatra da je *namjesto* vrlo rijetko i stilski obojeno dok se danas najčešće upotrebljuje *umjesto*, iako naglašava da između sva tri oblika ne postoji razlika u značenju, a osim toga imaju istu tvorbenu vezu s imenicom i isti položaj unutar rečenice.

Budući da se navedeno ne može uspoređivati u Čestotniku jer se *umjesto* i *mjesto* ne pojavljuju kao prijedlozi, pokušat će se analizirati broj pojavnica u određenim potkorpusima *Hrvatske jezične riznice* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, kako bi se pokazalo koji je prijedlog češći.

Pretraživanjem knjižnog potkorpusa prijedlog *namjesto* pojavljuje se 112 puta.

Namjesto odgovora, ona mu se smješkala žmirkajući, ... (Ulderiko Donadini, *Kroz šibe*)

U potkorpusu tiskovina *namjesto* se pojavljuje 39 puta.

Intencija je da se masline sade i dalje, namjesto vinove loze koja propada od starosti i nebrige,... (Vjesnik, 2001.)

U knjižnom potkorpusu *umjesto* ima 1921 pojavnicu.

Umjesto odgovora Kikaš sastavi obrve s kosom,..., (Ivan Raos, *Prosjaci i sinovi*)

U potkorpusu tiskovina pojavljuje se 15 211 puta.

Umjesto mapa u ovom kartografskom pristupu mjere se tijela. (Vjesnik, 2000.)

Navedeno je pokazalo da je prijedlog *umjesto* češći od prijedloga *namjesto*, što tvrdi i I. Matas Ivanković. Rubnost se prijedloga *namjesto* objašnjava stilskom obojenošću (u *Čestotniku* se pojavljuje samo u udžbeničkoj građi), što ide u korist prijedlogu *umjesto* koji se u istom značenju zamjene više uporabljuje.¹⁵ Ovo se lako može potvrditi pokušajući se, u navedenim primjerima iz *Hrvatske jezične riznice* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, prijedlog *namjesto* zamijeniti prijedlogom *umjesto*: *umjesto odgovora*, *umjesto vinove loze*.

U djelu se *Vježbanje života*, autora N. Fabrija, prijedlog *namjesto* pojavljuje samo jednom, u primjeru: ... *tvreći da je namjesto alkohola ovoga ili onog uputnije davati opij...*, dok prijedlog *umjesto* ima 30 pojava.

5.3. Prijedlozi *poradi* i *zaradi*

Prijedlozi su *poradi* i *zaradi* s obzirom na tvorbu složeni od dvaju prijedloga (*po + radi*, *za + radi*) i pripadaju sekundarnim, složenim prijedlozima. U *Čestotniku* *poradi* ima dvije pojava u potkorpusu proze, a *zaradi* tri pojava u potkorpusima proze i stihova. Prema tvorbenim sastavnicama vidljivo je da su prijedlozi značenjski vezani uz prijedlog *radi* i idu s genitivom. U *Hrvatskom se jezičnom savjetniku* izjednačuju: *poradi*, *zaradi* = *radi* (Barić i dr., 1999: 189).

Svi normativni priručnici donose podatak da se prijedlozi *poradi* i *zaradi* rijetko i stilski uporabljuju, što potvrđuju i potkorpusi proze i stihova u kojima je u *Čestotniku* zabilježeno njihovo pojavljivanje. Autori *Gramatike hrvatskoga jezika* smatraju ih zastarjelicama. (Silić, Pranjković, 2007: 218).

U literaturi se pronalazi podatak prema kojem prijedlozi *poradi* i *zaradi* označuju namjeru kao i prijedlog *radi* te se često pogrešno uporabljuju u značenju uzroka. Jedino se u Raguževoj gramatici može pročitati da prijedlozi *poradi* i *zaradi* mogu značiti i uzrok, iako autor opisujući prijedlog *radi* napominje da se on često krivo upotrebljava i za značenje uzroka, za koji služi prijedlog *zbog*.¹⁶

---

¹⁵ Prijedložno-padežni izraz *na mjesto* nije zamjenjiv s prijedlogom *namjesto* jer označuje konkretan prostor (*sjesti na /čije/ mjesto*), dok prijedlog *namjesto* znači zamjenu za što. (Barić i dr., 1999: 185)

¹⁶ U radu se ne govori o pogrešnoj uporabi prijedloga *radi* i *zbog* u izricanju namjere i uzroka, više o tome na: <http://savjetnik.ihjj.hr/savjet.php?id=56/> (pogledano: 26. siječnja 2013).

Iz rečenoga se može zaključiti da se zastarjeli prijedlozi *poradi* i *zaradi* danas rijetko upotrebljavaju jer se umjesto njih u istom značenju namjere koristi češći prijedlog *radi*, koji ima 187 pojava u *Čestotniku* u svim potkorpusima, što se potvrđuje i u djelu *Vježbanje života*, N. Fabrija, u kojem se prijedlozi *poradi* i *zaradi* uopće ne pojavljuju, dok prijedlog *radi* ima 16 pojava.

5.4. Prijedlozi *nakraj*, *uime* i *navrh*

Zajedničko je navedenim prijedlozima to što se upotrebljavaju u suvremenome hrvatskom jeziku i kao prijedlozi i kao prijedložni izrazi koji se pišu rastavljeno.

Prijedlog je *nakraj* s obzirom na tvorbu složen od prijedloga i imenice (*na + kraj*). U *Čestotniku* ima tri pojavnice u potkorpusima stihova i udžbenika i genitivni je prijedlog. Prijedlog *nakraj* znači da je nešto na kraju, npr. *Zaustavili su se **nakraj** ulice.* (Raguž, 1997: 127)

U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* značenje se prijedloga *nakraj* proširuje pa on znači konkretne prostorne odnose (***Nakraj** sela čekali su ga prijatelji*), ali može imati i apstraktno značenje s načinskom funkcijom (*Nije mu ni **nakraj** pameti da nam pomogne*). Navedeni priručnik razlikuje prijedlog *nakraj* od prijedložnoga izraza *na kraj* koji se upotrebljava samo kao oznaka mjesta, dakle ne i za označavanje apstraktnih odnosa. (*Došao je **na** /sam/ **kraj** ulice.*) (Barić i dr., 1999: 185)

Rubnost se prijedloga *nakraj* objašnjava češćom uporabom prijedložnoga izraza *na kraj* u istom značenju. Budući da se takva usporedba ne može pronaći u *Čestotniku*, uspoređuje se broj pojava u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Pretraživanjem cijeloga potkorpusa pronađena je 101 pojava prijedloga *nakraj*, npr. *... kao da je Vila Prekrižje **nakraj** svijeta* (*Vjesnik*, 2005.)

*Nije mi bilo ni **nakraj** pameti podilaziti urednicima tog dnevnika.* (*Vjesnik*, 2003.)

Prijedložni izraz *na kraj* ima 1742 pojavnice, npr.

*...odvede njega i Solarića **na kraj** voćnjaka,*... (Eugen Kumičić, *Gospođa Sabina*)

*... nije nam ni **na kraj** pameti braniti stavove HDZ-a...* (*Vjesnik*, 2003.)¹⁷

---

¹⁷ U posljednjem se primjeru prijedložni izraz *na kraj* pojavljuje i u apstraktnom značenju, premda je u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* naglašeno kako se upotrebljava samo u značenju mjesta.

Slično je i s ostalim dvama prijedlozima. Prijedlog je *uime* s obzirom na tvorbu složen od prijedloga i imenice (*u + ime*). Genitivni je prijedlog i u *Čestotniku* ima četiri pojavnice u potkorpusima proze i stihova. U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika uime* se ne smatra prijedlogom i jedini je normativni oblik onaj koji se rastavljeno piše: *u ime*. (Težak, Babić, 2007: 560) *Hrvatski jezični savjetnik* donosi podatak da su u uporabi i prijedlog *uime* i prijedložni izraz *u ime* u istom značenju zastupanja, npr. *Govorio je **uime** dijaspore, U /svoje se/ **ime** zahvalio na pomoći*. (Barić i dr., 1999: 196)

Kako bi se potvrdilo da je rubnost prijedloga *uime* posljedica češće uporabe prijedložnoga izraza *u ime*, uspoređuje se broj pojavnica u potkorpusu tiskovina u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Prijedlog *uime* ima 499 pojavnica, npr.

***Uime** kluba DC-a, prijedlog zakona podražao je Mate Granić,...* (*Vjesnik*, 2000.)

Prijedložni izraz *u ime* ima 6309 pojavnica, npr.

*...pozdravio je nazočne **u ime** spriječenog premijera Ive Sanadera.* (*Vjesnik*, 2006.)

Prijedlog je *navrh*, s obzirom na tvorbu, kao i prijedlozi *nakraj* i *uime*, složen od prijedloga i imenice (*na + vrh*). Genitivni je prijedlog i u *Čestotniku* ima šest pojavnica u potkorpusima drame i proze. Značenje je prijedloga *navrh* da je nešto na vrhu, da ide do vrha (*navrh kuće, navrh brda, popeti se komu navrh glave*) (Raguž, 1997: 127) U *Hrvatskom se jezičnom savjetniku* navodi da taj prijedlog stoji uz glagole mirovanja te da postoji prijedložni izraz *na vrh* koji se upotrebljuje u istom značenju, npr. *Uspinjačom su se popeli **na /strmi/ vrh Velebita***. (Barić i dr., 1999: 186)

Kako bi se potvrdilo da je rubnost prijedloga *navrh* posljedica češće uporabe prijedložnoga izraza *na vrh*, uspoređuje se broj pojavnica u potkorpusu tiskovina *Hrvatske jezične riznice* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Prijedlog se *navrh* javlja 12 puta. Zanimljivo je što se u deset primjera javlja sintagma *navrh glave*, što svjedoči o tome da se i prijedlog *navrh*, kao i *nakraj*, javlja i u apstraktnom značenju, npr.

*...jer joj je valjda **navrh** glave ganjanje Gotovine po Hrvatskoj.* (*Vjesnik*, 2004.)

Nasuprot tomu, prijedložni izraz *na vrh* ima 481 pojavnicu što svjedoči o većoj čestoti prijedložnoga izraza.

Iz rečenoga se zaključuje da se prijedlozi *nakraj*, *uime* i *navrh* rjeđe upotrebljuju, rubni su i manje učestali od svojih prijedložnih izraza istoga značenja, što se potvrđuje i u djelu *Vježbanje*

života, N. Fabrija, u kojem se prijedlozi *nakraj* i *navrh* ne pojavljuju, a prijedlog *uime* ima samo jednu pojavnicu u primjeru: ...osvetiti se **uime** njihovih očeva hrvatskom dijelu stanovništva.

5.5. Prijedlog *okolo*

Prijedlog je *okolo*, s obzirom na tvorbu, nastao poprijedloženjem priloga. Genitivni je prijedlog i u *Čestotniku* ima sedam pojava u potkorpusima drame, proze i stihova. Svi se normativni priručnici slažu da je riječ o zastarjelom prijedlogu koji se rijetko upotrebljuje.

U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* navodi se da se riječ *okolo* češće rabi kao prilog, npr. *Išli smo **okolo** naokolo*. (Barić i dr., 1999: 187) Navedeno se potvrđuje i u *Čestotniku* jer prijedlog *okolo* ima sedam pojava, a istoimeni je prilog češći s 15 pojava.

Rubnost se prijedloga *okolo* objašnjava češćom uporabom prijedloga *oko* u istom značenju, koji u *Čestotniku* ima 827 pojava u svim potkorpusima.

Prijedlog *oko* ima više značenja te pokazuje:

1. – položaj ili kretanje u krugu uz nešto ili s obje strane (*Zamotaj šal **oko** vrata*)
2. – približno vrijeme (prije ili poslije) (***oko** Nove godine*)
3. – vezanost za nešto, uz nešto, ali ne direktnu (*sporiti se **oko** prava*) (Raguž, 1997: 129)

Osim prostornoga i vremenskoga značenja, prijedlog se *oko* često rabi i u ciljnom, odnosno uzročnom značenju. Tada najčešće dolazi uz glagole i imenice koji označuju svađu, sukob, borbu, rat, raspravu. (npr. *Svađali su se stalno **oko** imanja*.) (Silić, Pranjković, 2007: 212)

Prijedlog *okolo* znači isto što i *oko* samo u prostornom smislu pa su prema tome tek tada i normativno zamjenjivi, npr. *ići **oko/okolo** zgrade*.¹⁸ (Raguž, 1997: 129)

U djelu *Vježbanje života*, N. Fabrija, riječ *okolo* se pojavljuje samo kao prilog i ima dvije pojavnice, u primjerima: *...jurcali **okolo**-naokolo i tobože ginuli,...; ...bacaše ga u blato i razderana ga **okolo** nosijahu, ...*, dok prijedlog *oko* ima 118 pojava, što potvrđuje veću čestotu navedenoga prijedloga.

---

¹⁸ U *Gramatici hrvatskoga jezika* autori govore o vremenskom značenju prijedloga *oko* (*okolo*). U primjerima se nalazi uporaba prijedloga *okolo* u vremenskom značenju, što se normativno ne preporučuje. Primjer je sljedeći: *Nađimo se svi skupa **okolo** podneva*.(Silić, Pranjković, 2007: 212)

5.6. Prijedlog *posred*

Prijedlog je *posred*, s obzirom na tvorbu, složen od dvaju prijedloga (*po* + *sred*). Genitivni je prijedlog i u *Čestotniku* ima 10 pojava u potkorpusima proze i stihova. Zamjenjiv je češćim prijedlogom *nasred* (31 pojava u svim potkorpusima) jer oba znače položaj u samoj sredini, npr. ***posred/nasred ceste***. (Raguž, 1997: 131)

Oba se prijedloga mogu zamijeniti još učestalijim prijedlogom *sred* (45 pojava u potkorpusima drame i stihova) jer "*sred* znači isto što i *nasred*, *posred*, *usred*, dakle središnji položaj na nekoj površini (***sred polja/pučine***). (Raguž, 1997: 133) Iz rečenoga se može opaziti pojavljivanje još jedne riječi, prijedloga *usred*, koji u *Čestotniku* ima 102 pojava u svim potkorpusima.

Značenja su ovih četiriju prijedloga (*nasred*, *posred*, *sred*, *usred*) prema *Hrvatskom jezičnom savjetniku* sljedeća:

1. - prijedlog *nasred*
  - a) - izriče prostorne odnose, iako semantika tog prijedloga ne mora nužno pretpostavljati da se što nalazi na točnoj sredini unutar prostora, npr. ***Nasred mora stajali su ratni brodovi***.
  - b) - iako je bliskoznačan s prijedlogom *usred*, nije ga dobro upotrebljavati u vremenskom značenju (****nasred ljeta → usred ljeta***)
  - c) - isključivo dolazi uz glagole mirovanja (*stajati/sjediti nasred čega*)
2. – prijedlog *posred* označuje isključivo prostorne odnose (*udario ga je posred čela*)
3. – prijedlog *usred* bliskoznačan je s prijedlogom *nasred* u prostornom značenju (*Stajao je usred/nasred grada*), ali može imati i vremensko značenje (***Usred predstave publika je počela izlaziti***)
4. – prijedlog *sred* osim prostornoga značenja (*Našao ju je kako se igra sred parka*) može biti i vremenska odrednica (*Vrijeme se pogoršalo sred ljeta*) (Barić i dr., 1999: 187-195)

Iz rečenoga se zaključuje da su ovi prijedlozi međusobno zamjenjivi samo kad imaju prostorno značenje, npr. *stajao je nasred/posred/sred/usred čega*. U vremenskom su značenju zamjenjiva samo posljednja dva prijedloga *sred* i *usred*, npr. *Vrijeme se pogoršalo sred/usred ljeta*. Najčešće se rabi prijedlog *usred* koji ima najveći broj pojava u *Čestotniku* u svim potkorpusima.

U djelu se *Vježbanje života*, N. Fabrija, prijedlog *posred* javlja samo jednom u primjeru: *Ona se smjesti posred kreveta...*, prijedlog *nasred* ima 4 pojavnice, *sred* se pojavljuje 11 puta, a prijedlog *usred* ima 12 pojavnica. Navedeno potvrđuje stanje u *Čestotniku* i Tablicu 1, koja slijedi.

Tablica 1: Čestotnost četiriju međusobno zamjenjivih prijedloga

PRIJEDLOG	PADEŽ	ČESTOTA	POTKORPUS	ZNAČENJE
posred	G	10	- - PS -	prostorno
nasred	G	31	DNPSU	prostorno
sred	G	45	D - - S -	prostorno i vremensko
usred	G	102	DNPSU	prostorno i vremensko

Analizom najmanje učestalih prijedloga potvrđuje se sljedeće:

- svi prethodno opisani prijedlozi pripadaju tzv. nepravim (sekundarnim) i to složenim prijedlozima, dakle onima koji su nastali iz veze dvaju prijedloga (*naspram*, *poradi*, *zarad(i)*, *posred*) te prijedloga i imenice (*namjesto*, *nakraj*, *uime*, *navrh*). Izuzetak je prijedlog *okolo* koji pripada sekundarnim izvedenim prijedlozima jer je nastao poprijedloženjem istoimenoga priloga.
- svi se najmanje učestali prijedlozi upotrebljavaju uz genitiv, što potvrđuju i suvremeni jezikoslovni priručnici jer je genitiv padež uz koji dolazi najveći broj prijedloga, nasuprot najučestalijim prijedlozima (*u*, *na*, *za*, *s*, *od*, *iz*, *o*, *po*, *do*, *bez*) koji se rabe uz više padeža. (Prilog 1)
- češći se prijedlozi rabe u svim potkorpusima, a uporaba je rjeđih ograničena samo na određene potkorpuse.
- umjesto prijedloga s najmanjom čestotom pojavljivanja češće se rabe pravi (primarni), odnosno netvorbeni prijedlozi, koji su ujedno i kraći, što je u *Čestotniku* potvrđeno njihovom čestotom i pojavljivanjem u svim potkorpusima. Usporedni su odnosi sljedeći: *naspram* – *prema*, *poradi*, *zarad(i)* – *radi*, *okolo* – *oko*.

- Uporaba prijedloga istih po tvorbi pokazuje da se češće rabe stilski uobičajeniji prijedlozi koji se u *Čestotniku* pojavljuju u svim potkorpusima. Radi se o sljedećim usporednim odnosima sekundarnih, složenih prijedloga: *namjesto* – *umjesto* i *posred* – *usred*.
- Složeni prijedlozi nastali iz veze prijedloga i imenice (*nakraj*, *uime*, *navrh*) zamjenjivi su češćim prijedložno-padežnim izrazima. Razlog je tomu što proces poprijedloženja navedenih izraza još uvijek traje jer se između prijedloga i imenice može dodati imenska riječ u atributnoj ulozi. Time se otvara pravopisno i morfosintaktičko pitanje odnosa prijedloga i prijedložnoga izraza.

U Tablici 2, koja slijedi, slabo se učestali hrvatski prijedlozi prisutni u milijunskom korpusu *Čestotnika* uspoređuju s prijedložnim izrazom, ako postoji, sinonimnim prijedlogom koji je tvorbena blizak prijedlogu slabe čestotnosti te odgovarajućim netvorbenim prijedlogom kraćeg oblika s kojim se slabo učestali prijedlog može zamijeniti u istom značenju.

Tablica 2. Prijedlozi najmanje čestote u *Čestotniku* – odnos prema prijedložnim izrazima i odgovarajućim kraćim i učestalijim prijedlozima.

<i>Čestotnik</i>			usporedni prijedložni izraz	<i>Čestotnik</i>		
prijedlog	čestota	potkorpus		sinonimni prijedlog	čestota	potkorpus
<i>posred</i>	10	-- PS -	-	usred	102	DNPSU
<i>okolo</i>	7	D - PS -	-	oko	827	DNPSU
<i>navrh</i>	6	D - P --	na + vrh	-	-	-
<i>uime</i>	4	-- PS -	u + ime	-	-	-
<i>nakraj</i>	3	--- SU	na + kraj	-	-	-
<i>zaradi(i)</i>	3	-- PS -	-	radi	187	DNPSU
<i>poradi</i>	2	-- P --	-			
<i>namjesto</i>	1	---- U	(na + mjesto)	umjesto= prilog	181	DNPSU
<i>naspram</i>	1	D ----	-	prema	1236	DNPSU

6. Prijedlozi s dativom u jezikoslovnoj literaturi

Popis je prijedloga koji se slažu s dativom u jezikoslovnim priručnicima neujednačen. Razlog je tomu činjenica što se u hrvatskom standardnom jeziku s dativom slaže malo prijedloga, a osim toga oni su često (osobito kad dolaze u značenju koje ponavlja osnovno značenje dativa) zališni, posebno prijedlozi *k* i *prema*. Ostali dativni prijedlozi (*nadomak*, *nadohvat*, *nasuprot*, *usprkos* i *protiv*) dolaze sve češće s genitivom, iako se preporučuje njihova uporaba s dativom. Prema tomu, dativ je padež koji u hrvatskome jeziku, osobito u njegovu razgovornom stilu, teži oslobođenju od prijedloga, suprotno od lokativa koji je uvijek prijedložni padež. (Silić, Pranjković, 2007: 220-221)

U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* samo s dativom idu prijedlozi: *k*, *proti*, *nasuprot* i *usuprot*. S genitivom i dativom: *protiv*, *spram(a)*, *suprot*, *uprkos*, *usprkos* i *unatoč*, a s dativom i lokativom prijedlog *prema*¹⁹ i stariji oblik *pram(a)*. (Težak, Babić, 2007: 565)

J. Silić i I. Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* dativnim prijedlozima smatraju sljedeće prijedloge: *k*, *prema*, *nadomak*, *nadohvat*, *nasuprot* (*usuprot*), *usprkos*, *protiv*²⁰ i *unatoč*. Navedeni autori u opisu pojedinih padeža prijedloge *nasuprot*, *usprkos*, *unatoč*, *nadomak* i *nadohvat* opisuju i uz genitiv i uz dativ, iako se bez obzira na padež rabe uvijek u istom značenju. (Silić, Pranjković, 2007: 212.-218)

U *Hrvatskoj se gramatici* dativnim prijedlozima smatraju prijedlozi *k*, *proti*, *nadomak*, *nasuprot*, *unatoč*, *usprkos*, *uprkos*. (Barić i dr., 2005: 279)

S. Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* dativnim prijedlozima smatra prijedloge *k*, *prema*, *nasuprot*, *unatoč*, *usprkos*. U navedenoj se gramatici posebno ističe razlika između dativa i lokativa, što prijedlog *prema* čini isključivo dativnim prijedlogom:

---

¹⁹ U radu se ne govori o prijedlogu *prema* kao dativnom ili lokativnom prijedlogu zato što se prijedlog *prema* u *Čestotniku* ne pojavljuje kao prijedlog male čestote.

²⁰ Prijedlog *protiv* danas je češći uz genitiv. U trima se promatranim priručnicima (*Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, *Hrvatska gramatika* i *Gramatika hrvatskoga jezika*) spominje i stilski obilježena uporaba prijedloga *proti* uz dativ. O tome govori i J. Savić u članku *Prijedložno-padežne sveze u hrvatskim gramatikama 19. i 20. st.*, u kojem zaključuje:

"Prijedlog *proti* promijenio je padež uz koji je stajao u 19.st. Prijedlog *proti* imaju svi slovnici 19.st. s dativom. Dakle, do Maretića prijedlog *proti(v)* ide samo s dativom, od Maretića samo s dativom (po Daničiću) i s genitivom (po Karadžiću)." (Savić, 1999: 68)

U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* prijedlog je *proti* danas zastarjeli prijedlog koji se rabio s dativom, umjesto njega rabi se prijedlog *protiv*, ali samo s genitivom jer je uporaba s dativom normativno nepravilna. (Barić i dr., 1999: 191-192)

"Dativ i lokativ jednine u svih se imenica razlikuju po tom što je lokativ uvijek s jednim od prijedloga: *u, na, o, po, pri*. Lokativni prijedlozi ne mogu biti s dativom. Prema tomu, dativ i lokativ jednine ne razlikuju se nastavcima, nego prijedlozima s kojima se slažu. Lokativ nikada ne može biti bez svojih prijedloga, što znači da je lokativ prijedložni izraz, a dativ može biti sam ili s prijedlozima *k, prema, nasuprot, unatoč, usprkos*." (Ham, 2007: 36)

U tablici prijedloga D. Raguža u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* prijedlozi su s dativom *k(a), nasuprot, usprkos, nadomak, prema, unatoč*. (Raguž, 1997: 117) Autor ističe da se dativ danas sve više teži osloboditi prijedloga zato što je dativ padež s nekoliko prijedloga koji teže genitivu (*nadomak, nasuprot, usprkos, unatoč*) i s dva (*prema* i *ka*) koji znače samo usmjerenost prema cilju, što izražava i sam padežni oblik dativa bez prijedloga pa se navedeni prijedlozi mogu izostaviti. D. Raguž navodi kako je uporaba prijedloga *nadomak, nasuprot, usprkos, unatoč* uz genitiv protivna zahtjevu jezične norme, iako se danas sve češće slažu s genitivom. (Raguž, 1997: 137-138)²¹

Jezična se norma o uporabi navedenih prijedloga provjerava u *Hrvatskom jezičnom savjetniku*:

1. – Prijedlog *se nadomak* pojavljuje i uz genitiv i uz dativ. Posve je tanka nijansa u razlici između genitivne i dativne rekcije. Uz genitiv prijedlog označuje da se što nalazi/događa u neposrednoj blizini pojma u genitivu (*Bitka se vodila nadomak grada*) i ta je rekcija češća u jeziku, a uz dativ da se što događa nedaleko ili na strani suprotnoj pojmu u dativu (*Nadomak kući čuli su se hitci*). (Barić i dr., 1999: 185)
2. – *Nasuprot* se pojavljuje samo uz dativ. Dva su savjeta:
  - a) prijedlog *nasuprot* ne može dolaziti s genitivom
  - b) upotrebljava se samo za prostorne odnose (ukoliko se rabi kako bi se naznačilo stajalište suprotno pojmu u dativu, bolje je umjesto prijedloga *nasuprot* koristiti prijedloge *usprkos, unatoč* ili prilog *protivno*). (Barić, i dr., 1999: 186)

---

²¹ U tablici se prijedloga koju donosi D. Raguž autoru potkrala jedna pogriješka. Prijedlog *se nadomak* javlja kao prijedlog samo s jednim padežom, ali je vjerojatno pogriješkom stavljen i u stupac s genitivom i u stupac s dativom, stoga se prijedlog *nadomak* opisuje i uz genitiv i uz dativ. Rečeno je već da autor navodi kako prijedlozi *nadomak, nasuprot, unatoč i usprkos* sve više dolaze i uz genitiv, bez obzira na normativnu preporuku. Da je došlo do pogriješke potvrđuje i to što se ostali prijedlozi (*nasuprot, unatoč i usprkos*) u tablici pojavljuju samo s dativom kao prijedlozi koji idu s jednim padežom pa su s dativom, sukladno tomu, i opisani. (Raguž, 1997: 117)

3. – Prijedlog *usprkos*²² može stajati samo s dativom, a uporaba je uz genitiv pogrešna. Bliskoznačan je prijedlogu *unatoč*, a male su razlike u uporabi: *usprkos* dolazi kada je riječ o svjesnoj radnji (npr. *Usprkos savjetima učinio je po svojemu*, ali *Unatoč nevremenu sve se dobro završilo*) i najčešće uz osobe, živa bića (npr. *usprkos tebi*, ali *unatoč mržnji*). (Barić i dr., 1999: 194)
4. – Prijedlog *unatoč* dolazi samo s dativom, a slaganje s genitivom nije dobro, npr. **Unatoč toga svi su bili sretni*, ispravno je *unatoč tomu...* (Barić, i dr., 1999: 194)

Iz rečenoga se može zaključiti da se samo prijedlog *nadomak* u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* javlja i uz genitiv i uz dativ, dok su ostali prijedlozi (*nasuprot*, *usprkos* i *unatoč*) samo dativni.

U sljedećoj se tablici prikazuje popis dativnih prijedloga i odnos suvremenih jezikoslovnih priručnika prema njima. U popisu neće biti nabrojani zastarjeli prijedlozi *suprot* i *usuprot*.

Tablica 3. Dativni prijedlozi u jezikoslovnoj literaturi – odnos gramatičara prema njima.

Prijedlozi	Glasovi i oblici..	Hrvatska gramatika	Silić-Pranjković	D.Raguž	Hrv.jez.sav.	S. Ham
<i>k</i>	D	D	D	D	D	D
<i>prema</i>	D/L	L	D	D/L	D/L	D
<i>nadomak</i>	-	D	G/D	G/D	G/D	-
<i>nasuprot</i>	D	D	G/D	D (*G)	D	D
<i>u(s)prkos</i>	G/D	D	G/D	D (*G)	D	D
<i>unatoč</i>	G/D	D	G/D	D (*G)	D	D
<i>nadohvat</i> ²³	-	-	G/D	G	G/D	-
<i>proti(v)</i>	G/D	G/D	G/D	G	G	-
<i>spram</i>	G/D	-	G	G	G/D	-

²² U dvama se priručnicima, *Hrvatskoj gramatici* i *Glasovima i oblicima hrvatskog književnog jezika*, u popisu prijedloga koji idu s dativom ravnopravno javlja i prijedlog *uprkos*. Taj se prijedlog izjednačuje u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* s prijedlogom *usprkos* (*uprkos* + D → *usprkos*), što potvrđuje da je riječ o jednom prijedlogu istoga značenja.

²³ Prijedlog se *nadohvat* u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnog jezika* ne spominje kao prijedlog već kao prijedložno-padežni izraz koji se mora pisati odvojeno, isto je i s prijedlogom *nadomak* (*na dohvat*, *na domak*). (Težak, Babić, 2007: 560) U *Hrvatskoj se gramatici* prijedlog *nadohvat* spominje u poglavlju o tvorbi prijedloga kao sekundarni, složeni prijedlog, ali ne i u popisu s pripadajućim padežima, tako da se ne može zaključiti uz koji se padež u navedenoj gramatici rabi.

6.1. Najmanje učestali dativni prijedlozi u *Čestotniku*

Popis se dativnih prijedloga koji se istražuju u *Čestotniku* uzima iz *Praktične hrvatske gramatike*, autora D. Raguža. Prijedlozi su sljedeći: *k(a)*, *prema*, *nasuprot*, *usprkos*, *nadomak*, *unatoč*. Čestotnost je navedenih prijedloga dana u Tablici 4, koja slijedi. Uz prijedlog se stavlja padež i potkorpusi u kojima se navedeni prijedlozi pojavljuju. Iako se prijedlog *unatoč* u *Čestotniku* javlja samo kao prilog, pojavljuje se u tablici kako bi se usporedila njegova čestota.

Tablica 4. Dativni prijedlozi u *Hrvatskom čestotnom rječniku*.

prijedlog	padež	čestota	potkorpusi
prema	D/L	1236	DNPSU
k(a)	D	428	(D)NPS(U)
usprkos	D	34	DNPSU
nasuprot	D	25	DNPSU
nadomak	G/D	3	- NPS -
prilog	padež	čestota	potkorpusi
unatoč	D	34	DNP - U

U tablici se uočavaju najmanje učestali dativni prijedlozi: *usprkos*, *unatoč*, *nasuprot* i *nadomak*²⁴ i prijedlozi *prema* i *k(a)* koji imaju veću čestotu uporabe. Značenja su ovih prijedloga sljedeća:

1. – *nadomak* znači blizinu cilja (***nadomak*** *uspjehu*)
2. – *nasuprot* znači suprotan položaj i suprotstavljen položaj (***nasuprot*** *njima stoji sam*)
3. – *unatoč* i *usprkos* znače isto, tj. imaju dopusno-suprotno značenje (***unatoč*** *njihovim željama*, ***usprkos*** *činjenici da su svi zdravi...*) (Raguž, 1997: 138)

²⁴ Svi nabrojani prijedlozi, osim prijedloga *unatoč*, mogu iz stilskih razloga stajati i poslije imenice i zamjenice. Zbog toga što je naziv prijedlog određen svojim mjestom uz punoznačnu riječ, neki ovako uporabljene prijedloge nazivaju *posljelozima* (pripada im i prijedlog *radi*). S gledišta podjele na vrstu riječi posljelozimi se ne mogu izdvajati u posebnu vrstu. (Težak, Babić, 2007: 558-559)

6.2. Prijedlog *nadomak*

Prijedlog je ***nadomak*** sekundarni, složeni prijedlog sastavljen od prijedloga i imenice (*na* + *domak*). U *Čestotniku* ima samo tri pojavnice u potkorpusima novina, proze i stihova pa bi se lako mogao opisati uz ostale najmanje učestale hrvatske prijedloge (prijedlozi *nakraj* i *zaradi* također imaju tri pojavnice).

U normativnim se priručnicima najčešće javlja i kao genitivni i kao dativni prijedlog s određenim iznimkama: u *Hrvatskoj se gramatici nadomak* opisuje samo kao dativni prijedlog dok se u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* ne pojavljuje kao prijedlog već kao prijedložno-padežni izraz, s napomenom: "Tako se riječi *nadohvat*, *nadomak* upotrebljavaju kao veza prijedloga i imenice: *na dohvat*, *na domak*, i pišu se odvojeno. (Težak, Babić, 2007: 560) U ostalim se normativnim priručnicima *nadomak* pojavljuje kao prijedlog što znači da je proces poprijedloženja završio (takav je bio i "rubni" prijedlog *namjesto*). U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* prijedlog se *nadomak* opisuje kao pravi složeni prijedlog koji je izgubio svoja prvotna leksička svojstva. (Barić i dr., 1999: 196).

Rubnost se prijedloga *nadomak* ne može objašnjavati učestalijom uporabom prijedložno-padežnoga izraza *na domak* niti pripadnošću zastarjelim prijedlozima, što se potvrđuje i u jezikoslovnim priručnicima, u kojima *nadomak* ima sasvim normalnu uporabu u suvremenom hrvatskom jeziku. Pretpostavke za objašnjavanje rubnosti prijedloga *nadomak* mogle bi se potražiti u samom značenju prijedloga. J. Silić i I. Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* donose opis značenja prijedloga uz odgovarajuće padeže tako da se pojedine grupe prijedloga istoga ili sličnoga značenja zajedno opisuju. Jedno je poglavlje naslovljeno *Genitiv s prijedlozima blizu, kod, kraj (pokraj), pored, nadomak, nadohvat, u i mimo*. Zajedničko je navedenim prijedlozima da uz genitiv označuju odnos među predmetima kojima je svojstvena blizina, s tim da je jednima više svojstveno mirovanje predmeta koji se nalaze u prostornome odnosu, a drugima kretanje. Prijedlog se *nadomak* obično koristi kad je riječ o odnosu između jednoga predmeta i drugoga predmeta (mjesta) tako da se do njega brzo može stići (npr. *Bio je već nadomak cilja²⁵ kad mu se to dogodilo*). (Silić, Pranjković, 2007: 212-213)

Budući da prijedlog *nadomak* znači blizinu cilja (Raguž, 1997: 138), pretpostavka je da se može zamjeniti učestalijim prijedlogom *blizu* u istome značenju. U *Čestotniku* se riječ *blizu*

---

²⁵ Navedena je imenica u genitivu jer autori prijedlog *nadomak* opisuju uz genitiv, napominjući da norma preporučuje uporabu prijedloga *nadomak* s dativom.

pojavljuje samo kao prilog (ima 118 pojava u svim potkorpusima što svjedoči o njegovoj većoj uporabi spram prijedloga *nadomak*).

Normativni su priručnici također neujednačeni. U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika blizu* je prilog, ali se može pojaviti i u prijedložnoj službi. Autori ga ni tada ne nazivaju prijedlogom nego upravo prilogom u prijedložnoj službi. (Težak, Babić, 2007: 559-560)

U *Hrvatskoj se gramatici* prijedlog *blizu* ubraja među sekundarne i to izvedene prijedloge jer je nastao poprijedloženjem priloga, a danas se može upotrebljavati i kao prilog (uz glagole) i kao prijedlog (uz imenice). (Barić i dr., 2005: 278) I u ostalim se normativnim priručnicima *blizu* smatra i prijedlogom i prilogom. Zamjena bi u već navedenom primjeru bila ovakva: *Bio je već nadomak cilja/cilju kad mu se to dogodilo.* / *Bio je već blizu cilja kad mu se to dogodilo.*

U djelu se *Vježbanje života*, N. Fabrija, prijedlog *nadomak* javlja samo u jednom primjeru: *Plovili su nadomak kopna.* Genitivni je prijedlog jer označuje da se što nalazi/događa u neposrednoj blizini pojma u genitivu, prema tome zamjenjiv je prijedlogom *blizu*: *Plovili su blizu kopna.* Prijedlog *blizu* u istom djelu ima 7 pojava.

6.3. Prijedlog *nasuprot*

Prijedlog je *nasuprot* sekundarni, složeni prijedlog, nastao iz veze dvaju prijedloga. Norma ga preporučuje uz dativ, premda danas sve češće dolazi i uz genitiv. U *Čestotniku* ima 25 pojava u svim potkorpusima, a javlja se i kao prilog sa samo 2 pojavnice.²⁶ Budući da se pojavljuje u svim potkorpusima, može se zaključiti da je danas u sasvim normalnoj uporabi u suvremenom hrvatskom jeziku i to češće kao prijedlog nego kao prilog.

U jezikoslovnim se priručnicima pojavljuje i srodan prijedlog *usuprot*. Autori *Hrvatskoga jezičnoga savjetnika* smatraju ga zastarjelim (Barić i dr., 1999: 195), što se potvrđuje i u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* jer se prijedlog *usuprot* nabraja s ostalim prijedlozima koji su rijetki po uporabi. (Težak, Babić, 2007: 562) Budući da su istoga značenja J. Silić i I. Pranjković smatraju ga sinonimnim s prijedlogom *nasuprot* te ga stavljaju u zagradu. (Silić, Pranjković, 2007: 217)

---

²⁶ U jezikoslovnim priručnicima ne spominje se mogućnost uporabe riječi *nasuprot* kao priloga, kao što je bilo s riječi *blizu*.

Normativna je preporuka uporaba prijedloga *nasuprot* samo za označavanje prostornih odnosa dok je stajalište suprotno pojmu u dativu bolje označavati prijedlozima *usprkos*, *unatoč* ili prilogom *protivno*²⁷ (npr. ***Nasuprot* njihovoj volji, učinio je sasvim drukčije/ usprkos, unatoč, protivno njihovoj volji...**) (Barić i dr., 1999: 186)

Pretpostavke za objašnjavanje rubnosti prijedloga *nasuprot* mogle bi se opet potražiti u samom značenju prijedloga. Ukoliko prijedlog označava stajalište suprotno pojmu u dativu (u razgovornom jeziku i u genitivu) norma preporučuje uporabu učestalijih prijedloga *unatoč* ili *usprkos* te priloga *protivno*. U prethodno navedenim primjerima zamjena ovim riječima zvuči običnije i češće u razgovornom jeziku. Ukoliko se prijedlog *nasuprot* upotrebljava za izricanje prostornih odnosa, što je i njegova normativna uporaba, zamjenjiv je češćim padežnim izrazom *preko puta*. Primjer iz *Gramatike hrvatskoga jezika: Nasuprot školi nalazilo se kazalište lutaka* može glasiti i ovako: ***Preko puta* škole nalazilo se kazalište lutaka.**

Navedeno se potvrđuje u članku I. M. Ivanković *Izražavanje prostornih značenja prijedložno-padežnim izrazima*,²⁸ u kojem autorica popis prijedložno-padežnih izraza s prostornim značenjem navodi prema sličnosti i tako uspostavlja određene sinonimne nizove. Budući da se prijedlog *nasuprot* i prijedložno-padežni izraz *preko puta* nalaze opisani zajedno kao sinonimni niz u situaciji kada se objekt lokalizacije nalazi na suprotnoj strani od lokalizatora²⁹, mogu se smatrati međusobno zamjenjivima kada izriču prostorno značenje, kao u sljedećem primjeru:

... kad sam kao dijete promatrao Kazališni trg s impozantnom zgradom Hrvatskog narodnog kazališta, smještenog ***nasuprot*** Sveučilišnoj zgradi. (*Vjesnik*, 2003.)

Primjer bi mogao glasiti i ovako: ... smještenog ***preko puta*** Sveučilišne zgrade.

U sljedećem se primjeru rubnost prijedloga *nasuprot* vidi u tome što se prijedlog rabi uz genitiv: ... ***nasuprot*** američke diplomatske misije u Havani... (*Vjesnik*, 2003.)

Budući da norma preporučuje uporabu prijedloga *nasuprot* uz dativ, primjer bi glasio: ... ***nasuprot*** američkoj diplomatskoj misiji u Havani.

U navedenom primjeru *nasuprot* nema prostorno značenje pa nije zamjenjiv padežnim izrazom *preko puta*, a osim toga normativno se predlaže zamjena prijedlogom *unatoč*, *usprkos* ili

---

²⁷ J. Silić i I. Pranjković kad navode primjere u kojima se rabi prijedlog *nasuprot(usuprot)* navode i normativno neprihvatljiv primjer: *Postupili su usuprot njegovoj želji.* (Silić, Pranjković, 2007: 223) Prema normativnom savjetu u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* rečenica bi glasila ovako: *Postupili su unatoč/usprkos/protivno njegovoj želji.*

²⁸ Članak je dostupan na internetskoj stranici Zagrebačke slavističke škole www.hrvatskiplus.org (pogledan, 26.siječnja 2013.)

²⁹ Ono čemu se određuje mjesto naziva se objektom lokalizacije, a ono s pomoću čega se objektu lokalizacije određuje mjesto naziva se lokalizatorom.

prilogom *protivno* ukoliko prijedlog *nasuprot* nema prostorno značenje. Primjer bi glasio ovako:
... *unatoč/usprkos američkoj diplomatskoj misiji u Havani*.

6.4. Prijedlozi *unatoč* i *usprkos*

Prijedlog je *unatoč* netvorben, odnosno pravi (primarni) prijedlog, za razliku od prijedloga *usprkos* koji pripada sekundarnim, izvedenim prijedlozima jer se rabi i kao istoimeni prilog. (Barić i dr., 2005: 278)

U *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* prijedlog *usprkos* pripada prijedlozima koji su složeni od prijedloga i imenice, odnosno trećoj tvorbenoj vrsti u razvrstavanju prijedloga. (Težak, Babić, 2007: 559) U navedenoj se gramatici može pročitati sljedeća tvrdnja:

"Granica vrsta riječi u preobrazbi veoma je neodređena pa se neke riječi mogu protumačiti dvojako. Sraščivanjem pa poprijedloženjem nastao je i prijedlog *usprkos* (*uprkos*). Još se jasno vide i sastavni dijelovi i izvorno značenje." (Težak, Babić, 2007: 560)

Iz napisanoga se vidi da se *Hrvatska gramatika* ne slaže s *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* (prijedlog je *usprkos* nastao od prijedloga i imenice te pripada trećoj tvorbenoj vrsti) jer prijedlog *usprkos* ne smatra sekundarnim, složenim (prijedlozi nastali od prijedloga i imenice) već izvedenim prijedlozima.

U *Hrvatskom čestotnom rječniku* očekivalo bi se, prema rečenom, da se *usprkos* pojavljuje i kao prijedlog i kao prilog, a *unatoč* samo kao prijedlog. U *Čestotniku* dolazi do neslaganja jer se *unatoč* uopće ne pojavljuje kao prijedlog već kao prilog (ima 34 pojavnice u potkorpusima DNP – U), a nesumnjivo se radi o prijedlogu, što potvrđuju svi jezikoslovni priručnici. S druge strane, prijedlog se *usprkos* pojavljuje samo kao prijedlog (ima 34 pojavnice u svim potkorpusima), dok se u *Hrvatskoj gramatici* naznačuje kao riječ koja se uz glagole može rabiti i kao prilog. I u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* *usprkos* se pojavljuje u poglavlju o priložima namjere. (Težak, Babić, 2007: 556)

Premda se oba prijedloga opisuju u gramatikama zajedno kao prijedlozi koji imaju dopusno značenje (Silić, Pranjković, 2007: 218) ili kao istoznačnice u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici*: "*Unatoč* i *usprkos* znače isto, tj. imaju dopusno-suprotno značenje (***unatoč*** njihovim željama, ***usprkos*** činjenici da su svi zdravi...) (Raguž, 1997: 138), ipak se radi o međusobnom bliskoznačnom odnosu, što preporučuje *Hrvatski jezični savjetnik*:

"*Usprkos* dolazi tada kada je riječ o svjesnoj radnji (npr. *Usprkos savjetima učinio je po svojemu*, ali *Unatoč nevremenu sve se dobro završilo*) i najčešće uz osobe, živa bića, a *unatoč* uz neživo (npr. *usprkos tebi*, ali *unatoč mržnji*)" (Barić i dr., 1999: 194)

Rubnost se prijedloga *unatoč* i *usprkos* može objasniti na ovaj način jer se uz pojavnost ovih prijedloga u *Čestotniku* otvara pitanje određivanja vrste gramatikaliziranim riječima. Jedna od mogućih pretpostavki određivanja rubnosti navedenim prijedlozima je i činjenica da se dativ u suvremenom hrvatskom jeziku teži osloboditi prijedloga. Prema tomu, može se pretpostaviti da se umjesto prijedloga *usprkos* i *unatoč* za izricanje dopusno-suprotnih značenja rabe druge riječi ili općenito postupci kojima se u suvremenom hrvatskom jeziku može izricati dopusnost.

I. Pranjković u članku *Izražavanje dopusnosti u hrvatskom jeziku*³⁰ govori o mogućnostima izražavanja dopusnih odnosa na razini jednostavne rečenice, na razini složene rečenice i na razini teksta. Posebno se govori o naravi dopusnoga značenja, koje počiva na razbijanju uzročno-posljedičnog ili uvjetnoga odnosa (ili na spajanju uzročno-posljedičnoga odnosa i odnosa suprotnosti) te o prijedlozima, subjunktorima i konektorima kojima se dopusnost gramatikalizira. Natipičniji i daleko najčešći način izricanja dopusnosti jest subordinacija, pri čemu se koriste brojni veznici i čestice (*ma, makar, god, sve, baš, neka, taman* i sl.) (Pranjković, 2002: 401-403) S obzirom na to, "rubni" se prijedlozi *unatoč* i *usprkos* također rabe u hrvatskome jeziku, ali su manje učestali jer se za izricanje dopusnosti rabe druga jezična sredstva, što ide u prilog tvrdnji da je dativ padež koji se danas teži osloboditi prijedloga.

U sljedećim se primjerima pokazuje da se prijedlozi *unatoč* i *usprkos* smatraju "rubnima" zato što se rabe s genitivom, unatoč normi koja ih preporučuje uz dativ:

Kata Šoljić se i danas, unatoč velike tuge i boli, bori za Hrvatsku. (Vjesnik, 2004.)

---

³⁰ Navedeni je članak autor objavio i u knjizi *Druga hrvatska skladnja* 2001. godine.

Francuz Thomas Voeckler nije uspio izdržati još jedan dan u društvu kojemu objektivno ne pripada, usprkos velike borbenosti u ovoj je etapi bio 54. (Vjesnik, 2004.)

Dopusnost se može izreći preoblikuju li se navedene rečenice u zavisno složene dopusne rečenice s veznikom *iako*:

Iako tuguje, Kata Šoljić i danas se bori za Hrvatsku.

Francuz Thomas Voeckler nije uspio izdržati još jedan dan u društvu kojemu objektivno ne pripada. Iako se trudio, u ovoj je etapi bio 54.

Analizom najmanje učestalih dativnih prijedloga potvrđuje se sljedeće:

- Najučestaliji dativni prijedlozi *k* i *prema* pripadaju netvorbenim, pravim (primarnim prijedlozima. Ostali manje učestali dativni prijedlozi prema tvorbi su sekundarni, izvedeni (*usprkos*) i složeni (*nadomak, nasuprot*). Iznimka je prijedlog *unatoč* koji je također netvorben, primarni prijedlog.
- Za razliku od najmanje učestalih prijedloga u *Čestotniku*, dativni se prijedlozi rabe u svim potkorpusima, osim prijedloga *nadomak* koji bi svojom čestotom (3 pojavnice u potkorpusima novina, proze i stihova) pripadao među deset najmanje učestalih hrvatskih prijedloga.
- Upitan je padež uz koji se navedeni prijedlozi javljaju. Prema Tablici 4 jedino je prijedlog *k(a)* samo dativni prijedlog u svim jezikoslovnim priručnicima. Ostali se promatrani prijedlozi rabe i s drugim padežima: *prema* i s lokativom, *nadomak, nasuprot, unatoč i usprkos* i s genitivom. Norma priznaje samo uporabu prijedloga *nadomak* i s dativom i s genitivom jer postoji tanka nijansa u razlici između dativne i genitivne rekcije.
- Otvara se pitanje poprijedloženja i određivanja vrste gramatikaliziranim riječima i neusklađenost rječnika i gramatičkih priručnika. Riječ se *nasuprot* javlja u *Čestotniku* i kao prijedlog i kao prilog; *unatoč* se javlja samo kao prilog, premda je nesumnjivo riječ o prijedlogu u gramatičkim priručnicima; riječ je *usprkos* u *Čestotniku* samo prijedlog, iako je u gramatičkim priručnicima opisana i kao prilog. Razlog je tomu vjerojatno i onaj na koji ukazuje Vanja Švačko u članku *Prijedložni izraz kao gramatička i leksikografska*

jedinica da se u rječnicima opisuju jezične jedinice često izdvojene iz rečeničnog konteksta (Švačko, 1994: 310).

- Najmanje učestali dativni prijedlozi svoju rubnost ne pokazuju zamjenom s istoimenim prijedložno-padežnim izrazom, kao što je bio slučaj s najmanje učestalim prijedlozima *nakraj, uime, navrh*.³¹ Zamjena nekim drugim riječima vezana je uz značenja navedenih prijedloga pa se može očekivati da će se za izražavanje određenoga značenja, umjesto dativnih prijedloga, rabiti neka druga jezična sredstva ili kraći i učestaliji prijedlozi te padežni izrazi. Time se potvrđuje i proces nestanka prijedloga uz padežnu riječ u dativu. Mogući su usporedni odnosi sljedeći: *nadomak- blizu, nasuprot- preko puta, unatoč, usprkos*- ostala jezična sredstva za izricanje dopusnosti (npr. veznici dopusnih rečenica).

---

³¹ Prijedlog se *nadomak* jedino u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika* opisuje kao prijedložni izraz *na + domak*, ostali priručnici imaju *nadomak* ističući da je poprijedloženje završilo.

7. Zaključak

O prijedlozima se, kao vrsti nepromjenjivih riječi, u hrvatskim gramatikama pronalaze vrlo slična određenja te razvrstavanje prijedloga s obzirom na tvorbu, koje se međusobno razlikuje nazivljem i pripadnošću prijedloga određenoj tvorbenoj vrsti. Prijedlozi se s obzirom na tvorbu dijele na primarne i sekundarne, a s obzirom na leksičko-semantička svojstva na dimenzionalne i nedimenzionalne. Iako se radi o nepunoznačnim riječima, prijedlozi imaju leksičko značenje koje je u velikoj mjeri gramatikalizirano, dakle uopćeno i sinsemantično (suznačno), ovisno o kontekstu u puno većoj mjeri nego značenja samoznačnih riječi. Svaka sveza prijedloga i padežne riječi naziva se prijedložno-padežnim izrazom. Prijedlozi dolaze uz kose padeže imenskih riječi, tj. imenica, (poimeničenih) pridjeva, zamjenica i uz priloge te čine s njima prijedložne izraze.

Rubnost je prijedloga označena njihovom malom čestotom pojavljivanja, što znači da su "rubni" prijedlozi stilski obilježeni i rijetki u suvremenom hrvatskom jeziku, a pretpostavka je da se u jeziku zamjenjuju učestalijim prijedlozima ili prijedložno-padežnim izrazima istoga značenja. Analiza je najrjeđih, "rubnih" prijedloga pokazala da su usporedni odnosi sljedeći: *naspram - prema, namjesto - umjesto, poradi/zaradi - radi, okolo - oko, posred - usred*. Prijedlozi se *nakraj, uime i navrh* ne zamjenjuju češćim prijedlozima već istoimenim prijedložno-padežnim izrazima istoga značenja koji se pišu odvojeno i koji se ne smatraju pravim prijedlozima.

Analizom se najmanje učestalih dativnih prijedloga *nadomak, nasuprot, usprkos* i *unatoč* pokazalo da je dativ prijedlog koji se danas teži osloboditi prijedloga i postati besprijedložnim izrazom. Uočena je neusklađenost rječnika i gramatičkih priručnika što se tiče padeža i vrste riječi: riječ se *nasuprot* javlja u *Čestotniku* i kao prijedlog i kao prilog; *unatoč* se javlja samo kao prilog, premda je nesumnjivo riječ o prijedlogu u gramatičkim priručnicima; riječ je *usprkos* u *Čestotniku* samo prijedlog, iako je u gramatičkim priručnicima opisana i kao prilog. Osim toga, rubnost je dativnih prijedloga označena njihovim značenjem pa se u jeziku zamjenjuju uobičajenijim prijedlozima ili prijedložnim izrazima. Usporedni su odnosi sljedeći: *nadomak - blizu, nasuprot - preko puta, unatoč, usprkos* – ostala jezična sredstva za izricanje dopusnosti (npr. veznici dopusnih rečenica).

Cjelokupno istraživanje upućuje na neujednačenost normativnih priručnika i ostavlja otvorenim i danas aktualna pitanja pravopisnog i morfosintaktičkog odnosa prijedloga i prijedložnoga izraza i pitanje određivanja vrste gramatikaliziranim riječima.

8. Literatura

1. Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, Novi Liber, 2003.
2. Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Škarić, Ivo; Težak, Stjepko, *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb, Globus, 2007.
3. Barić, Eugenija; Hudeček, Lana; Koharović, Nebojša; Lončarić, Mijo; Lukenda, Marko; Mamić, Mile; Mihaljević, Milica; Šarić, Ljiljana; Švačko, Vanja; Vukojević, Luka; Zečević, Vesna; Žagar, Mateo, *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje / Pergamena / Školske novine, 1999.
4. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, *Hrvatska gramatika*, Zagreb, Školska knjiga, 2005.
5. Bučar, Mirjana, *Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi glagolskoga i imeničkoga podrijetla*, u: *Jezikoslovlje*, 10.2. 2009.
6. Fulgosi, Sanja, Tuđman Vuković, Nina, *Relevantnost frekvencije jezične uporabe za opis strukture leksema*, u: *Suvremena lingvistika*, 27/51-52, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta, 2001.
7. Ham, Sanda, *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, Školska knjiga, 2007.
8. Ivanković Matas, Ivana, *Mjesto/umjesto/namjesto*, u: *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 31, Zagreb, 2005.
9. Ivanković Matas, Ivana, *Izražavanje prostornih značenja prijedložno-padežnim izrazima*, dostupno na www.hrvatskiplus.org, Zagrebačka slavistička škola.
10. Moguš, Milan; Bratanić, Maja; Tadić, Marko, *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb, Zavod za lingvistiku filozofskog fakulteta, Školska knjiga, 1999.
11. Pranjković, Ivo, *Druga hrvatska skladnja: sintaktičke rasprave*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 2001.
12. Pranjković, Ivo, *Suznačne riječi i njihove vrste*, u: *Zbornik zagrebačke slavističke škole 2004.*, Zagreb, 2005.
13. Pranjković, Ivo, *Izražavanje dopusnosti u hrvatskom jeziku*, u: *Riječki filološki dani / Stolac, Diana (ur.), Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci*, 2002.
14. Raguž, Dragutin, *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb, Medicinska naklada, 1997.
15. Rišner, Vlasta, *Prijedlozi nekad i danas*, u: *Zbornik zagrebačke slavističke škole 2004.*, Zagreb, 2005.

16. Rišner, Vlasta, *O nepromjenjivim riječima u gramatikama*, u: Jezikoslovlje, god. II., br. 2-3, Iz jezične suvremenosti, 1999.
17. Rišner, Vlasta, *Rubni hrvatski prijedlozi*, izlaganje na Riječkim filološkim danima, 2012.
18. Silić, Josip, Pranjković, Ivo, *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb, Školska knjiga, 2007.
19. Savić, Jadranka, *Prijedložno-padežne sveze u hrvatskim gramatikama 19. i 20. stoljeća*, u: Jezikoslovlje, god. II., br. 2-3, Iz jezične suvremenosti, 1999.
20. Švačko, Vanja, *Funkcija i status prijedložnih izraza*, u: Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, sv. 19, 1993.
21. Švačko, Vanja, *Prijedložni izraz kao gramatička i leksikografska jedinica*, u: Filologija 22-23, 1994.
22. Težak, Stjepko, Babić, Stjepan, *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Izvori:

- *Hrvatska jezična riznica*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupna na internetskoj adresi: <http://riznica.ihjj.hr>
  - Eugen Kumičić, *Gospođa Sabina*
  - Ivan Raos, *Prosjaci i sinovi*
  - Nedjeljko Fabrio, *Vježbanje života*
  - Ulderiko Donadini, *Kroz šibe*
  - Vjenceslav Novak, *Posljednji Stipančići*
  - *Vjesnik*
- www.hnk.ffzg.hr/txts/mt4frq_ljubljana/mt4frq_ljubljana.PPT
- <http://savjetnik.ihjj.hr/savjet.php?id=56/>

9. Prilozi

Prilog 1. Najčešći i najrjeđi prijedlozi u *Hrvatskom čestotnom rječniku*

	prijedlog	padež	čestota	potkorpusi
1	u	G, AK, L	27 261	DNPSU
2	na	AK, L	13 375	DNPSU
3	za	G, AK, I	8320	DNPSU
4	s	G, I	7735	DNPSU
5	od	G	6320	DNPSU
6	iz	G	3280	DNPSU
7	o	AK, L	3028	DNPSU
8	po	AK, L	2435	DNPSU
9	do	G	2267	DNPSU
10	bez	G	1284	DNPSU

	prijedlog	padež	čestota	potkorpusi
1	naspram	G	1	D - - - -
2	namjesto	G	1	- - - - U
3	poradi	G	2	- - P - -
4	zarad(i)	G	3	- - P S -
5	nakraj	G	3	- - - S U
6	nadomak	G (D)	3	- N P S -
7	uime	G	4	- - P S -
8	navrh	G	6	D - P - -
9	okolo	G	7	D - P S -
10	posred	G	10	- - P S -

Prilog 2. Neujednačenost određivanja vrste gramatikaliziranim riječima.

VRSTA RIJEČI			
<i>Praktična hrvatska gramatika</i>	<i>Hrvatski čestotni rječnik</i>		
prijedlog	prijedlog	prilog	imenica
više	-	+	-
prije	-	+	-
umjesto	-	+	-
blizu	-	+	-
širom	-	+	-
unutar	-	+	-
unatoč	-	+	-
tokom	-	+	-
naokolo	-	+	-
uzduž	-	+	-
put(a)	-	+	-
diljem	-	+	-
onkraj	-	+	-
ukraj	-	+	-
uvrh	-	+	-
poviše	-	+	-
poslije	+	+	-
protiv	+	+	-
pokraj	+	+	-
mimo	+	+	-
nasuprot	+	+	-
okolo	+	+	-
čelo	-	-	+
pomoću	-	-	+
posredstvom	-	-	+
povodom	-	-	+
prigodom	-	-	+
prilikom	-	-	+
silom	-	-	+